Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 53 (9737) | 1975 чылдың март 4, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

НАЦИОНАЛ ОКРУГ 50 ХАРЛААН

КУДЫМКАР (Пермь область), февраль 28. (СЭТА-ның корр). Ол хүн анаа улуг байырлал болган. Хоорайның кудумчулары туктар, лозунгар-биле чайынналдыр шиметтинген. Коми-Пермяк национал округ 50 чыл оюн демдеглеп турар.

Округтуң ажылчы чоннарының коммунистиг тургузуушкунга чедип алган чеднишкиннери дээш база тургустунган хүнүнден бээр округтуң 50 чыл оюнга холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле округту Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаннаан.

Партияның округ комитединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының округ Совединиң бүдүрүлге мурнакчылары киришкен байырлыг хуралынга Коми АССР-ниң, Удмурт АССР-ниң, Барыын Уралдың хоорайлары биле районнарының, Ханты-Манси болгаш Ямал-Ненец национал округтарның төлөөлекчилери келген.

СЭКП Пермь обкомунуң бирги секретары Б. В. Коновлёв СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнеззинден турасхаалдыг юбилейге таварыштыр округтуң ажылчы чоннарынга изиг байыр чедиргеш, Улустарның найыралы орден чайнап турар округтуң тутунга Күш-ажылдың Кызыл Тук ордения кадап бээрге, чылганнар адыш часкаан.

Партияның Коми-Пермяк округ комитединиң бирги секретары А. М. Зубов, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры ыяш кезиктизи В. В. Четин, РСФСР-ниң алдарлыг зоотехниги Г. И. Радостев болгаш оондаа өскелер СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге өөрүп четтиргениниң сөстерин чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байыр чедирген чагааны чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

БАМ—бүгү улустуң түдүү

ЧАГЫГЛАРНЫ—ХУУСАА БЕТИНДЕ

☆ Байкал-Амур аразының оруунуң тудуунга ажыглаар дериг-херекселдерни болгаш техниканы кылыр чагыгларны чуртуң үлетпүр будүрүлге черлери эң хүндүлүг даалга кылдыр хүлээп ап турар. СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадыглары:

☆ **КИРОВ.** «Ангартудуг» трестиң машинистери А. Иваненко биле А. Чубыкин Кировтуң машина кылыр Майның 1-зи аттыг заводунга бүдүрген демир-оруктуң 16 тонна дизель-электрилиг ийи краннарын хүлээп алганнар. Ол агрегаттарның чүүк көдүрер ушнарын мурнукузундан беш метр узаткан.

Он-оп ындыг краннар БАМ-ның тудуунда шагда-ла ажыглаттынып турар. БАМ-че бирги кварталда ам-даа 25 ындыг дизель-электрилиг краннарны чүдүрүп чорудар.

☆ **ТУЛА.** Демир-орук машиналары кылыр М. И. Калинин аттыг заводтуң ажыл-ишчилери айыткан хуусаазындан ийи ай мурнай ВПО-3000 дээр агрегатты БАМ-че чоруткан. Ол машинаны салган демир-орук шугумун дорттап, тулуштурарынга болгаш эде салырының ажылдарын хары угда кылырынга ажыглаар. Ол машина ийи чүс ажылчының орнунга ажылдап шыдаар.

☆ **ЛЬВОВ.** Паровоз, вагон септээр заводтуң ажылдакчылары суук оттулар үүлдү кадагалаар 75 улуг досказарны демир-орук тудуунуң тудугжуларынга хуусаадан эрте кылып берген. Оларның бирээзи-ле 25 кубометр ишкир.

БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ ӨӨКТҮҢ № 82 СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

1975 чылдың март 2-де Тыва АССР-ниң Дээди Совединге Бии-Хем районнуң Өөктүң № 82 соңгулда округундан соңгулда болган. Бо соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутат соңгуурунга соңгукчулар 100 хуу киришкен.

Депутатка кандидат эш Иван Григорьевич **ЛАВРИНЕНКО** дээш бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның ниити санының 100 хуузу бадылаан.

Өөктүң № 82 соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазыбиле округ соңгулда комиссиязы.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОННУҢ ШАГААН-АРЫГНЫҢ № 106 БАРЫЫН ТАЛАКЫ СОҢГУЛДА ОКРУГУНДАН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

1975 чылдың март 2-де Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыгның № 106 Барыын талакы соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда болган. Бо соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутат соңгуурунга соңгукчулар 100 хуу киришкен.

Депутатка кандидат эш Александр Александрович **РОМАШОВ** дээш бадылаашкынга киришкен соңгукчуларның ниити санының 100 хуузу бадылаан.

Шагаан-Арыгның № 106 Барыын талакы соңгулда округундан Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазыбиле округ соңгулда комиссиязы.

ПЛАН ЧУРУМУ БОЛГАШ ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛ-ИШ

Каш хонук бурунгаар партия обкомунуң көдээ ажыл-агый, килдизи төп районнарның колхозтарының, совхозтарының удуртукчуларын, кол зоотехниктерин чалап алгаш, ук ажыл-агыйларның бирги кварталда күрүнеге сүт, эт дужаап турарын сайгарып көргеш, совхозтуң дирекциязы, партия болгаш профэвилел комитеттери бөдүүн мал чемин термохимиктиг арга-биле болбаазырадыр завод херекселдери чокка-ла боттары оларны бар чүүлдерден четчелеп алырынче киргеш, сорулгазынга четкеннер. Ооң ачызында февральдың ортан үезинде хожудаашкынны узуткааш, ам бо хүннерде эрткен чылдың темпизин ажып чоруп турар апарган.

Кызыл-тараачынчыларның чижээ-биле республиканың ажыл-агыйларынга ындыг дерилгелерни белеткээриниң ажылын калбартыр дээш, партия обкому тускай семинарларны эрттирген. Ооң түңнелинде, бо хүннерде Бии-Хем районнуң бүгү ажыл-агыйларында, Улуг-Хемниң беш ажыл-агыйында чем болгаазырадыр черлер ажылдай берген. Республикада ниитизи-биле ам 14 дерилге ажылдап турар, чоокку хүннерде немей 31 дерилге кирер ужурлуг. Ол дээрге, чүгле сүт эвес, а эт будүрүлгезинге база боттуг немелде-дир. Ынчангаш ону херек кырынга чедип алыр, бедик түңнелдиг ажыглаар дээш партия организациялары механизаторлар, малчыннар ортузунга практиктиг ажылды чорудар ужурлуг.

План дээрге, хөй кижилериниң, тускай эртемниглериниң, ажыл-агый болгаш күрүне органнарының объективтиг байдалдарны барымдаалап тургаш кылган чогаадыкчы ажылының түңнели-дир. Ынчангаш ону директивтиг органнар бадылаан соонда, хоойлу апаары бүгүдеге билдингир болгай. План объективтиг байдалдарга үндезилеттинзе-даа, ол планны күүседир дээш чогаадыкчы ажылды чорутпас, бар курлавырларны ажыглалга книрбес, азы субъективтиг факторларже кичээнгей салбас болза, ол күүсеттнимейн баар. Үстүнде айыткан чижектер чогум-на ол дугайын бадыткап турар-дыр.

Ам мындыг тодаргай чижекти ап көрээлиңер. Демги үстүнде айыткан ажыл-агыйларның удуртукчулары, оларга шыңгыы санал-оналдарны бергениниң соонда, боттуг хемчегларни ап, мал чемин болбаазырадырын, будүрген продуктуларны иштики чарыгдалдарга үндүрерин чурумчудуп эгелээрге, күрүнеге сүт дужаалдазы дыка бедий бергенин сөөлгү хүннериң медээлери көргүзүп турар. Ол үүл дээрге, план дээш демисел субъективтиг факторлардан база хамааржыры ол-дур.

Эт болгаш сүт будүрериниң квартал планын чогуур хуусаазында, чартык чылдың болгаш сөөлгү чылдың планнарын хуусаа бетинде ажыр күүседир —деп бо кыйгырыг бүгү совет кижилериниң хүн бүрү ажылында сиңниккен. Партия организацияларының сорулгазы болза, ол ниити кыйгырыг кижи бүрүзүнүң эртенниң эгелээр ажылында тодаргай чүү чүведе болуп турарын ук ажыл-ишчи тодаргай билип, кылза чогуур чүвезин ылап будүрген турарын чедип алырында болур ужурлуг. Ынчангаш саанчы болгаш хойжу, кадарчы болгаш сакманщик, бригадир болгаш специалист, удуртукчу болгаш активчи — ажыл-агыйның бүгү звеноларында ажылдакчылар тус-тузунда янзы-бүрү чаданың айтырыгларын чогаадыкчы, тывынгыр өзү-биле шиитпирлээн турарын чедип алыры—бистиң планнарывыстың, социалистиг хүлээлгелеривистиң күүсеттинериниң быжыг магадылалы ол.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

ҮЕНИ МУРНААН БҮДҮРҮЛГЕДЕ

Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунуң ажыл-ишчилери Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 105 чыл болур оюнга күш-ажылчы чеднишкиннерлиг ужуражып, бүгү көргүзүглер талазы-биле тоску беш чылдың планныг онаалдазын апрельдиң 22-де күүседир деп бедиткен хүлээлгени алгаш, бо хүннерде улут көдүрлүүшкүнүт ажылдап турар.

Завод тоску беш чылда ниитизи-биле 30,5 миллион туйбу бүдүрүп үндүрер хүлээлгезин бо чылдың март 1-ге чедир 30 миллион чедирип, азы беш чылдың планын күүседиринге чедир 500 мүң хире-ле туйбу бүдүрүп үндүрери арткан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен дөрт чылдың дургузунда 50 ажыг хуу өскен.

Үстүнде адаанывыс саннар бүдүрүлгениң улуг чеднишкиннерин херечилеп турар. Коллективтиң ажыл-ишчилери ол бүгүү чогум түүнүң ачызында чедип алганы?

Бир-ле дугаарында завод планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкиниң чаа системазынче киргенин айтыры чугула. Ооң эгелээш бүдүрүлге эки ажылдап, орулгалыг болу берген. Ооң түңнелинде заводтуң ажылчыннарының материалдыг байдалы улам экижип, ажыл түңнелинге сонуургалы улам өскен.

Мооң мурнунда чылдарда заводка ажылчыннар чеднишпейн турган ийикпе азы бир-ийи ай ажылдааш, үүнүп чоруй баар турган. Ам ындыг эвес. Ажылчыннарың культурлуг дыштанылгазынче, амыдыралынче администрация чери улуг кичээнгейни салган.

Заводка сөөлгү чылдарда туйбуну өрттедир печкаларның ишкирин эде кылып, угаттырганының болгаш ону өрттедирин чаа арга-биле дүргедеткениниң ачызында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү оранчок бедээн.

Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунда бригадалар, эзлчеглер, тус-тус кижилер аразында социалистиг чарыш кончуг дээштиг организастаттынган. Чүгле эрткен чылын безин бүдүрүлгениң 24 мурнакчыларына «1974 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектерин тывыскан. Оларның аразында слесарь Идам-Сүрүн Куулар, кадыкчы Алексей Кобалев, туйбу салыкчызы Көшкен-оол Сотпа болгаш оондаа өскелерни адап болур.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң мурнакчы токары Р. Григорьев ажыл үзүнде.

Апрель 19-та—

коммунистиг субботник

ИЗИГ КҮЗЕЛ-БИЛЕ

Коммунистиг субботникти эрттиреринге тураскааткан хуралды Чер ажылдары кылыр тудуг эргелелиниң коллективи тудугжулардан бир-ле дугаарында организастап эрттирген. Ол хуралды эргелелдиң кол инженери Ю. Ф. Рязанов ажыткаш, «Тыва тудуг» тресте партком секретары В. К. Казакка сөс берген.

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүн чылдың-на коммунистиг субботник-биле демдеглеп эрттирери бисте кайгамчык чаңчыл апарганын ол чугаалааш, республика найысылалының дыка хөй коллективтеринде ленинчи субботникти эрттиреринге тураскааткан хуралдарның эрткенин таныштырып, ол болза күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөрүүнүң, ооң будүрүкчүлүүн белдириниң эң-не чеднингир аргазы дээрзин айыткан.

Ол хуралга боттарының өөрүнүң мурнундан сөс ап чүве чугаалаан бригадирлер В. М. Изместьев, А. А. Евтушенко олар ол хүн кандыг ажылдарны кылыр, канчаар ажылдаар деп шиитпирлээнин чылганнарга дыңнатканнар.

Апрель 19-та ол коллектив чаңгыс кижи дег шупту тудуг объектилеринче үүнүп, 2,5 мүн рубльдиң тудуг ажылдарын чорудуп, 22 кубометр туйбу хананы салыр, 8 кубометр бетонну кудар болгаш коммунистиг субботникти агар саныне 350 рубльди шилчидер деп ол хуралга шиитпирлээн.

Ол ышкаш ук хуралга аныяктарның дагдыныкчызы И. Н. Кафенов, дайынның хоочуну Е. Н. Евдокимов, күш-ажылдың хоочуну В. С. Григорьева, аныяк тудугжуларның төлөөлекчизи Э. Б. Дагба-Лама олар сөс ап, санал бергеннер.

В. БУЗЫКАЕВ.

ШТАБТЫ ТУРГУСКАН

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 105 чыл болур оюнга тураскааткан апрель 19-та коммунистиг субботникке республика найысылалының будүрүлгелери, албан организациялары амдыгаештан ыяк белеткелди эгелээн. Ол талазыбиле боттарының кылыр ажылдарын, анаа киржир кижилериң саны, машина-техниканы санап, орта ажылдап алыр акша-хөреңгини баш удур көргеннер.

Кызыл хоорайга ол субботникти башкарып эрттиреринің талазы-биле хоорай штавын февраль 27-де СЭКП хооркомунуң бюрозунга бадылаан. Ооң начальнигинге СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары Б. П. Свинцовту, ооң оралакчызынга Кызыл хооркүүскомнуң даргазының оралакчызы В. А. Парунинни бадылаан. Субботник эрттирер талазыбиле ол штабтың кежигүннеринге хоорайның үлетпүр будүрүлге, транспорт, тудуг, амыдырал хандырылга, албан организация черлериниң 11 төлөөлекчизи кирип турар. Субботникти эрттиреринің графигин штаб ажылдап кылып эгелээн.

(Бистиң корр.

ЧАРЫШТЫҢ КЕРЭЭЗИН ЧАРГАН

«КЫЗЫЛ ТУДУГ» эргелелинде С. Б. Санданга удуртканн бригаданың коллективиниң кежигүннери, бистер, Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң алдарлыг Тиилелгезинге тураскааткан күш-ажылчы өлчегге киришпишаан, тоску беш чылдың доозукчу чылында аравыста чаңчыл болган социалистиг чарыжыстыы уламчылаарынче «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде К. Х. Данзырыктың удуртканы бригаданы кыйгырып тур бис. Бо чылын бистер боттарывыска мооң адаанда бедиткен социалистиг хүлээлгени ап тур бис:

1. Чылда 330 мүн рубль түнүг болгаш 20 мүн рубльдиң үткүштүр планын 1975 чылдың декабрь 25-те доозар. Ооң-биле беш чыл планы чедишкиннг күүсеттинер.

2. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 0,5 хуу бедидерин чедип алыр.

3. Тудуг материалдарын: түйбуну 15 мүниу, цементинм —1 тоннаны, дилиг материалдарын — 5 кубометрин камнап алыр.

4. Беш кижиниң мергежилин бедидер.

5. Тудуг-монтаж ажылдарының шынарын «эки» деп үнелээшкинге чедир бедидер.

6. Техниктиг айыыл чок чорукту талазы-биле чуруу үрээшкини кылбас болгаш эш Басовтуң аргазын өзүгаар ажылдаар.

Боттарывыстың дээре дуржулгавысты силериң-биле солчуп, эш хуузунуң дузазын үргүлчү чедиреринн, алган социалистиг хүлээлгеливистиң кайы-кайывыска боттанган турарынга ажыктыг чүүлдерни силерге дамчыдып бээрин хүлээнип тур бис.

«ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ ТУДУГ» эргелелинде К. Х. Данзырыкка удуртканн бригаданың кежигүннери, бистер, Тыва АССР-ниң депутады С. Б. Санданың удуртканы бригаданың бо доозукчу чылда чарышты уламчылаар дугайында кыйгырыын өөрүшкүлүг хүлээп алдывыс.

Алдарлыг Тиилелгениң юбилейинге тураскаадып бистиң бригада коллективи силер-биле бир дөмей, мооң адаанда бедиткен хүлээлгелерни ап тур бис:

1. Чылда планныг онаалданы Улуг Октябрьның байырлалы —ноябрь 7-ге чедир күүседир.

2. № 111 бажыңны ийнги кварталда ажыглалга дужаар.

3. 140 орунуг уруглар садының тудуун үшкү кварталда ажыглалга дужаар.

4. Тудуг эргелелниң бажыңынга улай тудар объектини ийнги кварталда доозар.

5. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинге бодаарга 0,7 хуу бедидер.

6. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 0,1 хуу чиигедир.

7.15 мүн туйбуну камнап алыр.

8. Экономика талазы-биле ажыктыы чылда беш мүн рубльдиң чаартыкчы саналдарын шиңгээдип алыр.

9. Аккорд-шаннадыг ажыл төлевиринче ажылчыннарның 70 хуузун шилчидер арганы чедип алыр.

10. Беш кижиниң мергежилин бедидер.

Бис база-ла силер ышкаш, аравыста социалистиг чарыжыстыы дээштиг болурунга дузалыг бүгү чүүлдерни кылырын, ылаңгыя күш-ажылдың болгаш будүрүлгени организастаарының мурнакчы аргаларын шиңгээдип алырынга бот-боттарывыска ажыктыг чүүлдерни солчуруп күзенчиг деп санап турар бис.

Чарыжывыстың түңнелин ай санында үндүрерин болгаш эрткен айның түңнелин бот-боттарывыска барып хынажырын үнген айның 10-га чедир чорударын саналдап турар бис.

Керээге бригадаларның кайызының-даа өмүнеззинден:

С. САНДАН.
Д. ОНДАР.
Т. ТҮЛҮШ.
К. ДАНЗЫРЫК.
П. ДМИТРИЧЕНКО.
А. ЛҮНДҮП.

Комсомол документилериниң солуушкуну эгелээн

ХҮРЭЭЛЕҢНИҢ ДАЙЫНЧЫ КӨРҮЛДЕЗИ

Кызылдың будүрүлгелеринде, өөредилге черлериндe болгаш албан организацияларында комсомол эге организацияларының төлөөлери, күш-ажылдың болгаш дайынның хоочунары, партия, совет болгаш комсомол ажылдакчылары эрткен субботада Политчыдыышкын бажыңынга чыглып келген.

ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай организациязынга комсомол документилерин солуп эгелээнинге тураскааткан кежээни хооркомнуң бирги секретары Евгений Воронцов ажыдарга, Совет Эвилелиниң гимнизиниң аялгазы залга чаңгыланы берген. Ооң соонда эш Воронцов ВЛКСМ хооркомунуң болгаш ВЛКСМ ТК-ның туктарын кинрерни саналдаан. Ук организация беш чыл планын күүседиринге ийепкейлиг киришкени дээш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле эрткен чылын шаннаткан. Туктарны башкы училищезиниң сургуулу, ында тудугжу отрядтың командири Сергей Чепелев болгаш № 1 АТБ-де комсомолчуаныяктар бригадазының бригадири, мурнакчы чолаачы Валерий Уланов олар ийи-ийи дузалакчылары-биле кады киирип келдилер.

Кежээге «Сээң комсомол билетиң» деп илеткелдя ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары Александр Ромашов ыыдган...

Комсомол биледи. Ол дээрге, пролетар революциязынга, ажылчын ацыга, Коммунистиг партияның идеалдарынга шынчы чоруктуң бадыткалы-дыр. Ол дээрге, хөй-хөй аныяк салгалдың маадырлыг демиселиниң болгаш ажыл-херектериниң херечизи-дир, миллион-миллион оолдарның, кыстарның арын-нүүрүнүң паспорту-дур. Ону кызыл Питерниң камгалакчылары Днепрогэстиң, Магнитканың тудугжулары, кур болгаш курукканн черлериниң шиңгээдикчилери, хамааты болгаш Ада-чурт дайынларының киржикчилери, Соңгу Полюстуң болгаш Космостуң ажыдыкчылары эдилеп чорааннар.

Петроградтың революсчу отрядының хайгылычызы Наташа Горшенинаны Юденичниң ак гвардейжилери комсомол биледи-биле кады азып каан. Полк комиссары Серёжа Афанасьевтиң комсомол биледи ооң боду-биле кады ак гвардейжиниң селемезинге үзе шаптырган. Ханга борашкан, октарга үттеттирген, ора тыртырган, отка өрттеттирген билеттериниң чежезин ол дээр. А Белоруссияның улустуң чурукчузу Михаил Савицкий комсомол биледин концлагерьге безин кадагалап келген. Ындыг болганда комсомол биледи — маадырлыг, коргуш чок, туруштуг болгаш күш-ажылчы чоруктарның херечизи, аныяктарның коммунистиг идеалдарга ханы бердингениниң бадыткалы.

Комсомол билеттериниң солуушкуну — комсомол хүрээлениниң дайынчы көрүлдези, ВЛКСМ кежигүнүнүң адын, хей-адын, чурмун, угаан-медерелин, идепкейин көдүрер организас-политиктиг ажыл. Ол ажыл партияның XXIV съездиниң шиитпирлерин, ВЛКСМ-ниң XVII съездиниге партия ТК-ның чедирген байырында болгаш съездиге эш Л. И. Брежневтиң чугаазында сорулгаларны күүседириниге улуг идиг болур.

... Кызылдың комсомол организацияларындан чаа хевириң комсомол билеттерни ол кежээ хоорайның эң-не мурнакчы чээрби оолдары болгаш кыстары алды. Хол часкаашкынының адаа-биле билет алган комсомолчулар сцена баарында дараалаштыр чыскаалып-ла турлар. Оларның аразында № 48 тудуг эргелелинде маляр, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» хөрек демдээниң эдилекчизи Мая Ондар, № 7 школаның тергинин өөреникчизи Таня Ярославцева, кызыгаар шериниң анаа дайынчызы Геннадий Глуховский, «Өңнүк» магазинде комсомолчуаныяктар бригадазының бригадири Тамара Кыргыс болгаш оон-даа өскелер бар. Ында ылаңгыя садыг баазазының улуг оператору, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, хакас Светлана Чеботаеваның, № 48 тудуг эргелелиниң ажылчыны, «Социалистиг чарыштың шалыпчызы» демдектиң эдилекчизи, тыва Вера Арантаңның, алгы заводунда быжыкчы, украин Светлана Левченконуң, апаа дайынчы, поляк Геннадий Глуховскийниң, № 1 АТБ-ниң чолаачызы, орус Валерий Улановтуң болгаш өске-даа нация оолдарның, кыстарның бары өөрүнчүг.

Чаа комсомол билеттерни алган кежигүннерге хоорайның школаларының октябряттары чечектер тудусканнар. Оон горн үнү чаңгыланган соонда, пионерлер чыскаалыпкан келгеннер. Олар чаа билет алган акыларынга болгаш угбаларынга байыр чедирип, Ленинчи комсомолдуң болгаш ооң билединиң, комсомолдуң маадырлыг коргуш чок, туруштуг болгаш ооң сураглыг кижилериниң дугайын шулуктеп, оларга дөмей болуруп, оларны салгаарын аазап турду.

Генерал-майор Кузьма Парфенов, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Андрей Гавриленко, Аревэ ТК-ның болгаш ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары чораан Маадыр Момбужай, дайынның болгаш күш-ажылдың, партияның болгаш комсомолдуң оон-даа өске хоочунары чаа билет алган оолдарга болгаш кыстарга байыр чедирип, чагыг-сөзүн берип, улуг-улуг чеднишкиннерин күүсеннер.

— Дүүн маңаа база хурал болганын билир силер. Аңаа СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун хүлээп алдывыс. 1974 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болганы дээш Кызыл хоорайның шаннаткан тугу ол. Ол дээрге, хоорайның ажыл-ишчилериниң, комсомолчуларның күш-ажылының бедик үнелели-дир —деп, СЭКП Кызыл хооркомунуң ийнги секретары С. Кудажы чугаалаан.

— Бистиң бир кызыгаарывыс Петр Баранов бо чылдың февраль 7-де чепсектиг бир херек үүлгедикчизин истеп чорааш тутканн. Бистин комсомолчуларывыстың Ленинчи комсомолдуң адын бедик ап чөрүүрүнүң база бир чижээ ол-дур. Ынчангаш бистер, хоочун салгалдың кижилери силерге идеген турар бис—деп, Ада-чурттуң дайынының киржикчизи Георгий Алексеев чаа билет алганнарга чагыын берген.

Чаа хевириң биледин алган комсомолчуларның мурнундан электри станциязының инженери Сергей Белов чүве чугаалаан:

— СЭКП хооркомунга, ВЛКСМ хооркомунга, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочунарынга бөгүн чаа билет алыр идегелди биске көргүскеп дээш улуу-биле четтиргенивисти илереттивис. Ол идегелди шынзыктырып шыдаар бис.

Кызыл хоорайның эң мурнакчы оолдарынга, кыстарынга комсомолдуң чаа документилерни тывыскан ол хуралга СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи Владимир Суров, ВЛКСМ Төп Комитединиң харыысалгалыг ажылдакчызы Валентин Свирин олар киришкен.

Кежээниң киржикчилери «Сезонның хагдынганы» деп кинону көргеп, оюн-тоглаа орайга чедир үргүлчүлээн.

Ч. КАРА-КҮСКЕ.

Колхозтарда отчёттар, соңгулдалар

ТҮҢНЕЛДЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

Отчёттуг үеде кылдынган ажылларының дугайында илеткелге колхоз баштаар черинің даргазы О. Санаа ажыл-агыйда чедиишкиннерге болгаш моон соңгааргы сорулгаларга доктаатаан.

Өөр районнуң «Кызыл тук» колхозу ерулгазының хой кезиин мал ажылындан ап турар. Бичангаш малдың баш санын остүрер, ооң продуктулуг чоруун бедидер дээш колхозчу малчыннар кызымак ажылдааның хуралга демдеглээн. Инек кадарчызы Иван Ооржак эрткен чылын торүүр 100 инекке онаштыр 85 бызааны камгалап ап, колхозта инекчилер ортузунда чарышка тиилекчи болган. Хойжулар' Саая Дырып, Ооржак Чамбылдай, Ооржак Хүлер-оол олар торүүр 100 хойга онаштыр 100 хураган камгалап ап, хүлээлгезин чедиишкиниг күүсеткеннер.

Механизатор кадрларны белеткээр, оларның билиин бедидер талазы-биле ажылче колхоз баштаар чери чогуур кичээнгейни угландырганындан колхозтуң 64 механизаторунуң хой кезин I, II класстыг болуп турар.

Колхозчу тудугжуларның ажылын бригадир эш Коңгай билдилиг удуртып турар. Эрткен чылын олар чуртталга бажыңнары тулар планын ажыр күүсеткен. Саая Самыяа, Куулар Анак, Куулар Семис-оол, Сат Оолак оларның бызаңчылар звенозунуң ажылы эки.

Малды хүр-менди кыш ажырар дээш Ак-Чыраада хыыргыын белеткелинде ажылдап турар механизаторлар В. Шожал, М. Ооржак, О. Хөлчүк-оол оларның кызымак ажылын отчеттуг хуралга демдеглээн.

Чедиишкиннер-биле чергелештир, колхоз баштаар черинің ажылында четпестер бар дээрзин илеткелчи-даа, санал берген колхозчулар-даа айыткан. Мал ажылын харыылап турар тускай эртемниглериң ажылы кошкак. Мыйыстыг бода малдың кызыраар, ара салыр чоруу хой болуп артыышаан. Малды оорладыр, самчыгдаар, харыысалга чогу-биле чидирер чоруктар амдаа эвээжеэзин.

Тудуг, хову ажылында чедир кылдынмаан ажылдар бар дээрзин хуралга санал бергеннер айыткан. Суггарылганы буу-хаа чорударындан, тарылганың агротехниктиг хуусааларын сагыварындан колхоз чавыс дүжүттү ап келген. Тудуг материалдары-биле хандырылгада үзүктелиишкиннер хой.

Бар арга-курлавырларны долу ажыглаарын, үстүнде четпестерни дарый чайладырын отчёттуг хуралдан колхоз баштаар черинге дааскан болгаш колхозтуң социалистиг хүлээлгелерин бадылаан.

1975 чылда торүүр 100 баш малга онаштыр 90 хураганны, 85 двайны, 85 бызааны, 70 кулуну камгалап алыр, хой бүрүзүнден 1,8 кг дүктү кыргыыр, күрүнеге 360 тонна эътти, 60 тонна сүттү, 37 тонна дүкту садарын ында айыткан.

Колхоз баштаар черинің даргазынга О. Санааны катап соңгаан.

О. ДАЛБЫЙ.

ӨСКЕЛЕРГЕ ҮЛЕГЕРЛИГ

Тожу районуң ажыл-агыйларында болгаш албан организация черлериде хөрээженнер чөвүлелдери чоп ортузунда кижизидилге ажылын күштелдирер, оларның амыдыралының культуразын бедидер талазы-биле чамдык ажылды чорудып турар. Хөрээженнерниң кижизидилгезин күштелдирериге, амыдыралдың культуразын бедидеринге болгаш күш-ажылга база хой-ниити хөрээнге идепкейлиг киржилгезин хандырарына сөөлгү чылдарда хөрээженнер ортузунда калбарган культурлуг амыдырал дээш чаруш улуг рольдуг болган.

Ең дээре хөрээженнер чөвүлели дээш чарышка партийжи удуртулганы күштелдирер сорулга-биле, «Тоора-Хем» совхозтуң «Май 1», Азас салбырларында партия организацияларының ажылын СЭКП райкомунуң бюрозунга эрткен чылын чугаалашкан. Хөрээженнериң күш-ажылга киржилгезиниң болгаш оларның ортузунда кижизидилге ажылының дугайында айтырыгларны Ий болгаш Тоора-Хем көдээ Советтериниң күүскомнарынга база чугаалашкан. Ол ышкаш районнуң хөрээженнер чөвүлели, партия райкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар кылдыын хөрээженнер чөвүлелдериниң ажылын удуртуруне хүн-бүрүде улуг кичээнгейни салып, оларның аразында чаруштың негелделерин шын ажылдап кылырын хандырар, хүлээлгелериниң күүселдеэнге хыналданы күштелдирер, ооң түүнелин чогуур өөрүнде үндүрер, мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле тодаргай ажылды чоруткан. Районнуң ажыл-агыйларында, албан организацияларында чөвүлелдериниң чарыжының түүнелин чылда ийи удаа үндүрүп турар.

Мындыг хемчеглер чер-чедө чөвүлелдериң ажылын идепкейжидеринге улуг идиглиг болган. Тодарадыкчы чылда чөвүлелдер аразында чарышка бирги черни Тоора-Хем суурда, ийги черни Ий суурда хөрээженнер чөвүлелдери эзлээн. Дээре ажылдыг хөрээженнер чөвүлелиниң бирээзи Ий суурда чөвүлелиң (даргазы Анна Мартай-оол) ажылының дуржулгазын көрүп болур.

Ий көдээ Советиниң конторазында хөрээженнер чөвүлелинге түскайлап берген чылыг, чырык, делгем өрээлге кире бээрге, суурда хөрээженнер чөвүлелиниң ажыл-хөрээ каракка көстүп, кижиниң сонуургалын хаара туда бээр. Ында суурнуң хөрээженнер чөвүлели биле ең дээре бир агитквартираның булуңнарын чараш, көрүштүг болгаш ханы уткалыг кылдыр дерип аскылаан. Чөвүлелдиң булунунда кварталда чорудар ажыллың планын, социалистиг хүлээлгени чөвүлел болгаш ооң секторларының даңзызын, агитаторларының агитквартиралар эйнеэ-биле хуваалдазын чарыштыр бижээш аскан. Ооң ангыла республиканың болгаш районнуң мурнакчы чөвүлелдериниң ажылының дуржулгазын көргүскен чүүлдерин, республиканың хөрээженнер чөвүлелиниң сүмелерин, районнуң хөрээженнер чөвүлелиниң, көдээ Советтераларда бызыглаттынган агитаторлар база доктаамал ажылдап турар. Чарыштың негелдезин өзугаар тус-тус агитквартиралар чанында хепи болгаш өске-даа эдилелдерни аргып, даарап, чем кылып өөренир белгүмнер түргустунган болгаш ажылдап турар.

Культурлуг амыдырал-чуртталга дээш чарышка санитар секциялары улуг рольду ойнап турар. Ындыг секциялар агитквартиралар бүрүзүнде тургустунган болгаш чуртталга бажыңнарының санитарлыг байдалын ай санында 2 удаа хынап турар. «Ава» агитквартираның арыг-шевер секторунуң даргазы Бестектиң удурткан сектору болунуң кудумчузунда бажыңнарның арыг-шевер байдалын доктаамал экижиткен.

Бүгү-эвилелдиң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге идепкейлиг киржир дээш агитквартира бүрүзүнде уран чүүл белгүмнерин тургускан болгаш олар кудумчу концерттерин график өзугаар белеткеп, суурнуң клубунга көргүзүп турар. Олар бо хүннерде хөрээженнериң делегей чылына тураскаатканы концертке база март 1-де район төвүнге эртер «Чеве, кыстар» деп конкруска белеткенип турар.

Уруглар кижизидилгезинче чөвүлел улуг кичээнгейни салып турар. Суурда ала-нелер университеттинге кичээдерни үеүеде эрттирип, янзы-бүрү темаларга лекцияларны башкылар номчуп, ада-нелериң өг-бүлеге урулгарын канчаар кижизидип, оларның өөредилгезинге канчаар дузалап, таарымчалыг байдал тургустуган бе дээрзин бажыңларга үе-үеде хынап турар. Суурнуң агитквартираларының ажыл-биле тематиктиг кежээлери, аас журналдары, номчулга конференцияларын башкылар, библиотека ажылдакчылары эрттирип турар.

Ий суурда чөвүлелдиң ажылының дуржулгазы районнуң өске чөвүлелдериниң организакчы болгаш кижизидикчи ажылынга, беш чылдың доозукчу чылының даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш демиселге хөрээжен чонуң идепкейлиг киржилгезин хандырарына ажыктыг болуру чугаажок.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ.

Бир чөвүлелдиң ажыл дуржулгазындан

тиң шиитпирлерин машинага парлваш аскан. Чөвүлелдің органы «Иеннің үнү» хана солунуң эзлчеглиг үндүрүлгезин көрүштүг кылдыр каастан чуруп турган кылган.

Кабинеттиң өске бир ханазында «Ие» аттыг агитквартираның булуну бар. Ында кудумчуның хөрээженнериниң хүлээлгези, оларның даңзызы, секторларының, белгүмнериниң ажыл планы, кижизидилге, кадыкшылга темаларынга, аъшчем белеткеп кылыр, идик-хепти, янзы-бүрү эдилелдерни даараар, аргыыр талазы-биле сүмелер, хуралдар протоколунуң кыдыраажы, кылдыгган ажылдарның хүн демдеглели, «Шевер холдар» белгүмүнүң ажылының хүн демдеглели кирген. Чарыштың база бир чүүл негелдези болза хөрээженнер ортузунга өөредилгени болгаш тайылбыр ажылын калбартыры турган. Ол негелдени күүседир сорулга-биле ол суурнуң көдээ интеллигенциязының чөвүлелин турускан. Ооң кежигүннери башкылар, эмчилер болгаш көдээ ажыл-агый специалистери тус-тус агитквартираларда Тываның төөгүзүн өөренир белгүмнерге кичээлдерни, янзы-бүрү темалыг лекцияларны, беседаларны план өзугаар доктаамал чорудуп келген. Ол ышкаш агитквартираның шиитпирлерин машинага парлваш аскан. Чөвүлелдің органы «Иеннің үнү» хана солунуң эзлчеглиг үндүрүлгезин көрүштүг кылдыр каастан чуруп турган кылган.

Кабинеттиң өске бир ханазында «Ие» аттыг агитквартираның булуну бар. Ында кудумчуның хөрээженнериниң хүлээлгези, оларның даңзызы, секторларының, белгүмнериниң ажыл планы, кижизидилге, кадыкшылга темаларынга, аъшчем белеткеп кылыр, идик-хепти, янзы-бүрү эдилелдерни даараар, аргыыр талазы-биле сүмелер, хуралдар протоколунуң кыдыраажы, кылдыгган ажылдарның хүн демдеглели, «Шевер холдар» белгүмүнүң ажылының хүн демдеглели кирген. Чарыштың база бир чүүл негелдези болза хөрээженнер ортузунга өөредилгени болгаш тайылбыр ажылын калбартыры турган. Ол негелдени күүседир сорулга-биле ол суурнуң көдээ интеллигенциязының чөвүлелин турускан. Ооң кежигүннери башкылар, эмчилер болгаш көдээ ажыл-агый специалистери тус-тус агитквартираларда Тываның төөгүзүн өөренир белгүмнерге кичээлдерни, янзы-бүрү темалыг лекцияларны, беседаларны план өзугаар доктаамал чорудуп келген. Ол ышкаш агитквартира

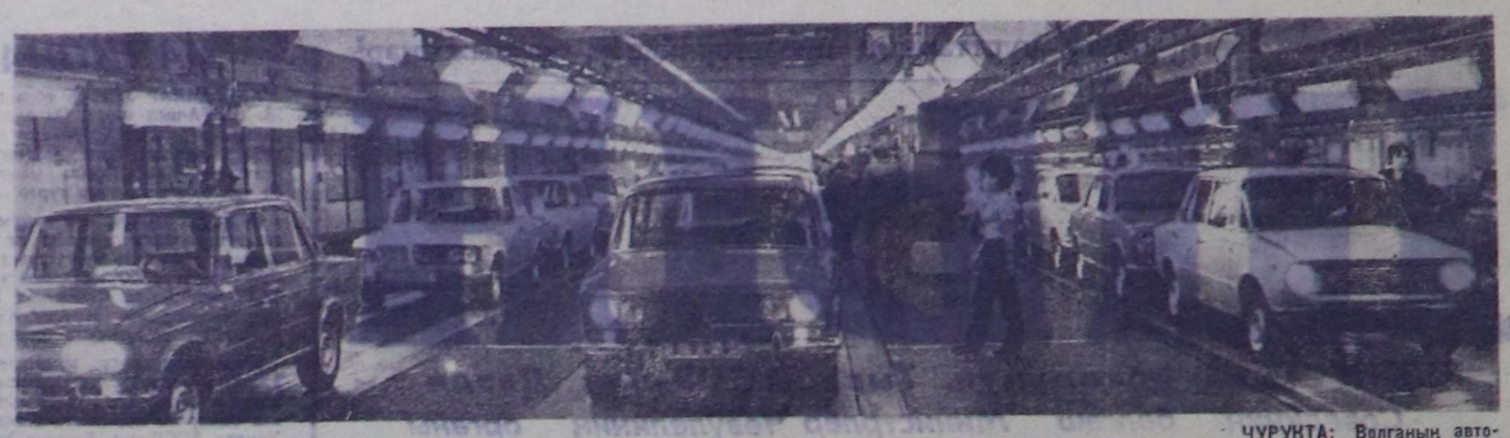

ЧУРУКТА: Волганың автомобиль заводунуң машина кузову кылыр черинің автомобильдер шынарын хымап, шеизэр цегинде. Ол заводта эң дээрелериң бирээзи деп саналып турар А. Третьяковтуң комсомолчулар бригадазы ында ажылдап турар.

Ю. БЕЛОЗЕРОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Акша эргилдезин чугулалап көөр

Тоску беш чылдың доозукчу чылының онаалдаларын күүседиринге таарымчалыг байдалдарны тургузарынга Күрүне банкызы база кол рольдуг. Эрткен чылдың түүнелдериндеи алгаш көөрге, партия болгаш совет органнарының деткимчезинге даянгаш. Күрбанк албан черлери акша эргилдезинин талазы-биле эзлээн ажылдарны кылган.

Республиканың Министрлер Чөвүдели, хөөрай болгаш район Советтери бараан саарылгазының, касса планының күүседезинин болгаш акша эргилдезин бызыглаарынга холбашкан өске-даа айтырыгларны квартал санында чугаалажып, көрүп турар. Күрбанк черлери чер-черде оларны удуртуп баштаар органнарга акша эргилдезинин байдалын болгаш садыг, коммунал, культура, амылыгал хандырылга черлериниң ажылында четпестерниң дугайын илеткеп, боттарының мурнунда сорулгаларны шиитпирлээрин чедип ап турар.

Кылган ажылдарның түүнелинде Күрбанк албан черлери касса планының орулга талазы-биле кезээн ажыр күүсехип, саарылгага камналганы чедип алган. Ынчангаш республика ниитизи-биле касса планының орулга кезээн 101,8 хуу күүсеткен, 2,8 млн. рубльди немей киирип алган. 1970 чылга деннээрге касса планы 23,3 хуу азы 30,2 млн рубль өскен. 1973 чылда турганына деннээрге 6,8 хуу азы 10,1 млн. рубльге өскен.

Акша эргилдезиниң талазыбиле онаалдаларны күүседиринге эки коргүзүглерни Кызыл хоорай, Тожу, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнарда Күрбанк черлери чедип алган, 15 Күрбанк коллективтериниден Туранда, Чадаанада, Сарыг-Сеңге, Мугур-Аксында Күрбанк салбырлары орулга талазы-биле касса планнарын күүсетпээн.

Чоннуң акша орулгазы улам өзүп турар. Оларның хереглелдери республиканың чамдык районнарында бараннар болгаш ачы-дуза чедирилгези-биле четче хандырбайн турар. Оон ужурундан бараан саарылгазы планда көрдүнген хемчэлин өзугаар күүсеттинмейн турар. Бин-Хем, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөнгүн-Тайга районнарда байдал ындыг.

Бараан саарылгазының болгаш касса планнарын күүсеттпес чорук шалын акшазы үндүрүп бээринге база өскеда төлевирлерге хереглеттинер акшаны үндүрериниге бергедээшкинни таварыштырып, саарылга онаалдаларын күүседиринге шаптыктап турар. Тыва АССР-ниң «Министрлер Чөвүлели тускай» доктаалды хүлээп алган турбуже, ону четпес боттандырганының түүнелинде Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Бин-Хем, Улуг-Хем районнар 1974 чылда пландан ажыр акша чыылдазын тургүзүп алырын чедип албаан. Орулга болгаш чарыгдал балансызындан алырга, бир кижите онаштыр чоннуң акша орулгазы 1973 чылга деннээрге 70 рубль, а 1970 чылга деннээрге 170 рубль өскен. Бараан садын алырынга чарыгдал моон мурнунда чылдарга бодаарга эзлээн көвүдээн. Амыдыралга ачы-дуза чедирилгезинге, кино, театр, транспортка чарыгдал эзлээн улгатканы.

Ынчалза-даа банк кассаларынче акша киирериниң курлавыры четче ажыглаттынмайн турар. Чонга ачы-дуза чедиреринің дензигүүрү чамдык районнарда куду болуп артышаан. А Күрбанк черлери, план болгаш ажыл-агый органнары бараан саарылгазының болгаш төлевирлиг ачы-дуза чедиреринин, күрүнеин хөрөнгизин камнаг ажыглаарының күсели-биле кассаның орулга болгаш чарылга кезектерин балансылаарын чамдыкта эки өөренип көрбейн турар.

Чамдык районнарда чоннуң хереглел бараннары складтарда чыдар, магазиннерге оларны киирбес фактылар амдаа бар. Магазиннериниң ажылдаар шагын шын сагыварын, магазиннер, складтар үр үеде хаалгыг тургулаар.

Эрткен чылын магазиннериниң янзы-бүрү чылдаганнар-биле ажылдавайн барганы — 2000 ажыг -хүн болуп турар. Бо чорук бараан саарылгазынга эзлээн чидириглиг таварыштырганы билдиглиг.

Бараннарны эвээш хемчэлдии-биле мөөннеп садарынче кичээнгей салыры негеттинип турар. Садыг организациялары чоннуң сонуургалын барымдаалавайн, үүгүл хереглелдин ховар бараннарын (мебель, тудуг материалы болгаш оон-даа өске) будурулге, албан-организация черлеринге садын турар. Бо чорук бараан саарылгазымга болгаш акша эргилдезинге шаптыктыг.

Чамдык районнарда садыг черлеринге кирген орудганы банкыга азы почтага чогуур үезинде дужаавас чоруктар бар. Ылангыя кодээ магазиннер ону 10 хонук чедир дужаавайн, хой түүнүг акшаны боттарынга шыгжап, оон уламы-биле акша эргилдезин саладып турар. Эрткен чылын 428 албан-организацияларга, будурулгелерге хыналда чоруткан. Оларның 195-и касса чурумун 347 мун рубльге үрээн.

Тоску беш чылда улус ажыл-агый планнарын күүседир, акша эргилдезин улам быжыглаар дээш Күрбанк коллективтери касса планын күүседиринин, камналга чурумун сагыырының бүгү-ле бар арга-ларын ажыглаан, боттарының будурулге, албан черлери-биле сырый харылзаадын улам күштелдирерлер.

Е. МАЛОФЕЕВА,
республиканың Күрбанк конторазының акша эргилдезиниң киидизиниң начальниги.

АДАЗЫН САЛГААН ТУДУГЖУ

Шимчевгир, улуг эвес дуртсынныг эрни найысылалдың дөртку микрорайонунда тудугларга бо-ла көрүп болур. Бо дээрге республиканың сураглыг тудугжуларының бирээзи Чайдып Содунамович Салчактыр.

Хемчик хемниң бажында Бай-Тал, Хөл сумуларының чайлаглаларына аксына ей каш малдыг Содунам биле Санаа Салчактар чурттап чораан. Оларның кайызы-даа ус-шевер: Содунам — үлгүүр, антара, согаш, бала, өг ыяжы чазаар, дага, бижек, шооча согар, а Санаа угбай — шевер даараныкчы чораан. Долгандыр кады-кожа чурттап чораан чонунга олар шевери-биле кайгаткан улус дижир.

Чогум-на оларның өг-бүлезинге келир үеним шевер тудугжузу төрүттүнген. Эзер дергизинден туттунуптар апаргашла Чайдып адазының ынчан колхозка кылып турган соңга, хаалгазын кылчып, хөрүүн базып берип, дузалажы берген. Чоорту он адазындан калыш чок шеверлериниң бирээзи болу берген.

1958 чылда ол шериг албанынга бодунуң ыдыктыг хүлээлгезин эрттирген, Кызылга тудугжулап ажылдай берген. Ынчан тудугжута өөренир чердаа чок турган. Ол «Тыва тудуг» трестиң ийиги тудуг-монтаж эргелелинге бызаңчылап ажылдавышаан, разрядтыг тудугжу болу берген.

Дараазында ооң тудугжунамдарының арны — Кызылдың төп электри станциязының тудуунга М. Очур-ооллуң удуртканы бригадага дашчы болуп ажылдап киргени болур. Бодунуң ажылга кызымаккай чоруу-биле дашчының дөртку разрядын дужаап алган. 1964 чылда ооң бодунуң кады ажылдап турар өөрүнден ылгалдыын, ажылга алыс чүткүлүүн барымдаалааш, тудугжулар бригадиринге томуйлаан.

Ынчан ооң бригадазынга ыяш бажың тударынга мергежээн бызаңчылар колдап турган болгаш дашчыларга удур өөредир ужурга ол таваржып келген. Өөрүн өөретпишаан, ажылды билдиг башкарып келген. Ол аразында Салчактың удуртканы бригаданың кежигүннери тудуг эргелелиниң дашчылар-бызаңчылар бригадаларының аразынга чарыштың мурнуку одуруунга безин үне берип турар апарган. Эргелелге коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чаалап алган бригадаларның бирээзи ол болганы таварылга эвес. Ол, боду бригаданың кежигүннерин коммунистиг өзу-биле ажылдан, чурттаарынга чаңчыктырып, негелдени кошкатпайн келген.

Бригадазын эки удуртпушаан, хой-ниитиниң ажылынга ол идепкейлиг киржип, удаванда Коммунистиг партияның хүрээлеңинге кирип алган. Бир-ле катап аныяк коммунисти эргелел начальныгы турган И. А. Остапец биле партбюро секретары А. М. Сухачев конторага келдирткен.

— Организастыг чылда өзугаар тудугларга кижилер негеттинип турарын барымдаалааш, көдээден хой аныяктар келдирткенин дыннаан боор сен, Чайдып Содунамович. Оларның бир бөлүүн сени бригадирледир деп сумелештивис —дигеннер. Салчак удурланыр арга чок болган. Чаңгыс кижи дег кылдыр ажылдап чаңчыгып калган өөрүнден ооң чарлыры аңаа берге болган. Ол дээрге коммунист кижиге оңза чугула даалга дээрзин ол угаап билип турган.

Төрүттүнге-ле холунга мастерок безин тудуп чорбаан кижилерни өөредип, удуртуруп коммунист Салчак хүлээнип алган. Ол аныяк кижилериниң хой кезин чугле республика найысылалында эвес, Тываның бүгүле булуңнарында ажылдап турар.

Кызылдың дөртку микрорайонунда улуг панельдерден кылган ийиги бажың бедип үне берген. Ооң үшкүзүүнүң тудуу эгелеп турар. Оларның шуптузунуң тудуунга СЭКП Кызыл хооркомунуң бюро кежигүнү Ч. С. Салчак киржип келген. Ол панельдерни тудуштурарда хана үттей адар пистолет-биле ажылдан турда, чай аразында ужураштым:

— Бистиң бригадавыс монтажчылар бригадазы болдур ийин. Бисте ол чаа-ла нептереп бар чыдар массалыг мергежил. Бригада эрткен тодарадыкчы чылда 644 мун рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планныг онаалдазын 103,9 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү база дыка бедээн. Доозукчу чылда бистиң мурнуста база дыка улуг сорулгалар тургустунуп келген. Ону алдарлыы-биле күүседип киришкенивис бо. Борта бистерниң эзлээн каш тудугжу мергежилдерлиг болуп турарывыс дузалап турар. Чижээ, бригадиривис А. Миренюк, В. Наволокин, А. Пашкевич болгаш мен монтаж ажылдарын кылырынга эргежок чугула ийи-үш мергежилдерни шиңгээдип алган бис. Чыын эптээр улуг панельдерден кылган тудугнуң бистин республикавыска алызында баргаш колдаан турары чугаажок. Бо дээрге эгези-дир. Бо чаа арга бир талазында чуртталга болгаш өске-даа тудугларны шапкынчыдарынга, ооң ажыглалга киирер хуусаазын болдунары-биле кызырынга, ол ышкаш тудугнуң быжыг, мөңге болурунга улуг ужур-дузалыг — деп, ол мээң айтырыгларымга харылаайдыр.

Бедүүн тудугжу, коммунистиң чүткүлдүг күш-ажылын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бедин-биле үнелээн: «Хүндүлелдің Демдээ» орден, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль, ленинчи юбилейлиг медаль, социалистиг чарыштың тиилекчизи деп хөрек демдектери болгаш хой саныыг хүндүлел база мактал бижиктер чогум-на ону хереченлеп турар.

Д. ЧҮЛЬДҮМ-ООЛ.

ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

Тес-Хем районнуң чарыштыг сүт-бараан фермазының саанчыларының, инек кадарчыларының арга-дуржулга солушкан ужуражылгазы «Ак-Эрик» колхозтуң Улуг-Күзег сүт-бараан фермазынга эрткен. Аңаа кожазы Эрзин районнуң мурнакчы үш саанчызы база киришкен.

Саанчылар эрткен чылдың көргүзүглерин чугаалажып, чарыжын түүнээн. Сүттү будуреринің эрткен дерт чылдарда планын район доктаамал ажыр күүседип келген. Районнуң бир совхозу, ийи колхозу күрүнеге сүт садарының чыл планын 109-тан 123 хуу чедир күүсеткилээн. Саанчылардан эң бедик көргүзүгнү «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының саанчызы Баткар Чедей көргүскен.

Ол бир инектен-не 2097 кг сүттү сагган. «Тес-Хем» совхозтуң саанчызы Александра Бадарчы 2074 кг сүттү саггаш, ийиги черни эзлээн. Боттарының хүлээлгелерин ажыр күүседткен саанчылар ажыл-агый бүрүзүнде эвээш эвес.

«Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының аныяк саанчызы Ольга Бадарчы ол ужуражылгага чүве чугаалааш, «Ак-Эрик» колхозтуң аныяк саанчызы Люда Куулар-ны социалистиг чарышка кыйгырган.

Инек тарып боозадыр техниктер арга-дуржулгазын база солушкан. «Чодураа» колхозтуң техниги Наталья Шонар-оол бодунуң ажылын чыылганнарга таныштырган. Ооң кылып турар ажылы үре-түүнелдиг. Сөөлгү чылдарда колхозтуң бода малының чаш төлү бүрүн алдынып турар. Оларның күш-деңгели эки.

«Тес-Хем» совхоз сөөлгү чылдарда малдың семиртилгезин эки чорудуп турарындан хой орулганы киирип ап турарын арга-дуржулга солчуушкунунуң үезинде онзалап демдеглээн.

Саанчыларның, инек кадарчыларының дараазында ужуражылгазы «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга болур.

М. МИНЧИМАА.

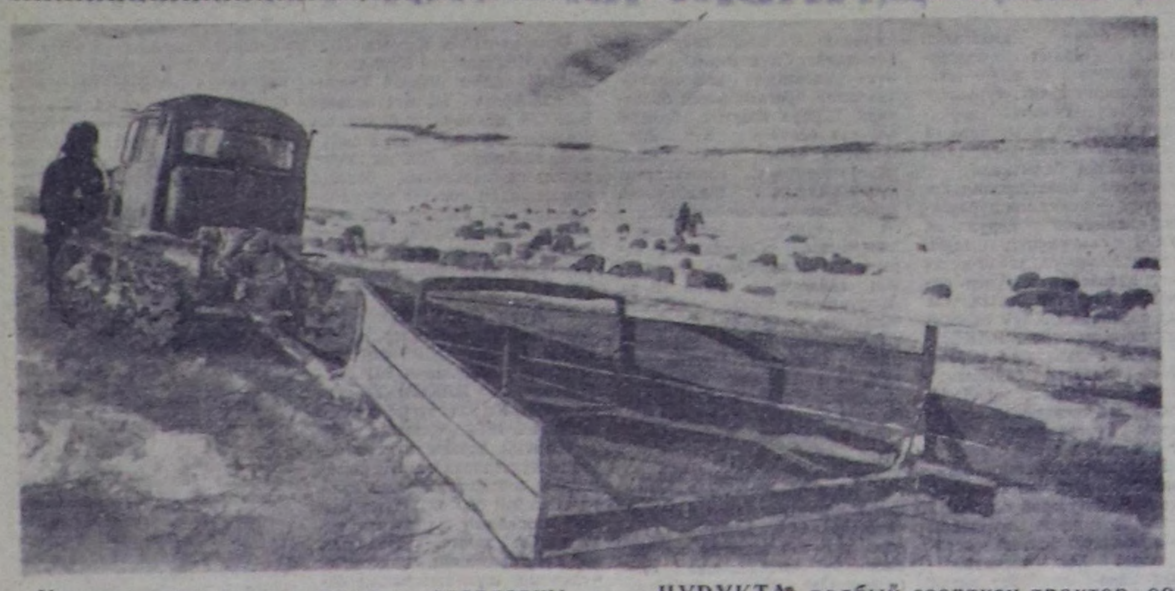

Кышкы үеде кылын харлыг одарларны далбыйлап тургаш мал откарарын Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхоз чыл бүрүде калбаа-биле ажыглап турар.

ЧУРУКТА: далбый сөөрткен трактор, ооң оруунда хой.

В. МИРЦЕВТИН фотозу.

Кижи болгаш хоойлу

ХӨЙ-НИИТИГЕ ДАЯНГАШ

Социалистиг өнчүнүң камгалалын, өре-самчыгдалдар-биле демиселди күштелдирери Тес-Хем районнуң прокуратура, суд органнарының кичээнгейиниң төвүнде турар. Бо ажылдарны административтиг органнарның бир демниг чорудары организастыг ажылды шын шиитпирлээринден улуу-биле хамааржыр. Ону хоойлуга дүүштүр чоруткаш, чамдык түүнелдер чедип алдынган. Ниитиниң малының баш санын хынап, тодарадыр талазы-биле эзлээн ажылдар кылдынган. Чижээ, «Тес-Хем» совхозка саналшкынны чорутканының түүнелинде чамдык малчыннарда самчыгдалдар илерээн. Ол совхозтуң У. Шыныа салбырында Андрей Авыыа 36 баш, Данов Сүрүн — 47, Дуваадан Чоолу — 53 баш өшкү, Чалчык-оол Өдекпен — 33, Кок-оол Сувак — 44 баш инек дудагдалдыг болган. Ниитиниң малын каражакогаралга чедирген бо кижилерниң херектериниң истелгелерин кылын, дудагдалдарын төледириниң хемчеглерин ап турар.

Бо самчыгдалдар У. Шыныа салбырының удуртукчуларының талазындан малчыннарын ажылынга контроль чогум база херечилеп турар. Чижээ, Чалчык-оол Одекпенге 66 инек турган. Ооң кадарган малын арткен чылын чүгле июнь айда саналан болуп турар.

Районда хой-ниитиниң корум-чурумунуң үрээшкиннерин, кем-херек үүлгедиишкиннерин болдурбас дээш баш удур профилактиктиг ажылды хой-ниити организацияларынга даянгаш, күштелдиргеи.

Ынчалза-даа оор херектер үүлгеткен кижилерни дораан илередир талазы-биле ажыл кошкак. Хоойлу-дурумнуң негелделерин билир турганла, ону үреп, харыысалгазын уттуп турар кижилер бар. Чижээ, «Чодураа» колхозтуң хойжузу, коммунист Хүлер-оол Долгар «Ак-Эрик» колхозтуң одарга чораан хойларындан 26 баш хойну Иванзай Төре-Бады-биле кады оорлап сүргеш, болунун коданынга чажырын алгаш, садып-самчыгдап тура туттурган. Оларның оорлаан хойларының сезин истелге чери «Ак-Эрик» колхозка дедир эгидип берген. Ынчангаш Хүлер-оол биле Төре-Бады РСФСР-ниң кеземче Кодекизиниң 89 үүлүнүн 2-ги кезээ-биле буруудаттырын турар. Ол херекти районнуң улус судунче шилгеткен.

Ынчалза-даа оор херектер үүлгеткен кижилерни дораан илередир талазы-биле ажыл кошкак. Хоойлу-дурумнуң негелделерин билир турганла, ону үреп, харыысалгазын уттуп турар кижилер бар. Чижээ, «Чодураа» колхозтуң хойжузу, коммунист Хүлер-оол Долгар «Ак-Эрик» колхозтуң одарга чораан хойларындан 26 баш хойну Иванзай Төре-Бады-биле кады оорлап сүргеш, болунун коданынга чажырын алгаш, садып-самчыгдап тура туттурган. Оларның оорлаан хойларының сезин истелге чери «Ак-Эрик» колхозка дедир эгидип берген. Ынчангаш Хүлер-оол биле Төре-Бады РСФСР-ниң кеземче Кодекизиниң 89 үүлүнүн 2-ги кезээ-биле буруудаттырын турар. Ол херекти районнуң улус судунче шилгеткен.

Ол ышкаш Оюн Авыгаа «Чодураа» колхозтуң малын кадарып турган, Самагалдайга 8 баш хойну улуска садып самчыгдап, ооң ертээ-биле арагалап турган. Ооң кадарган хойларын санап көөрге, 24 хой четпес болган. Бо дээш ону РСФСР-ниң кеземче Кодекизиниң 92 үүлү-биле буруудадып турар.

Бо чижектиг самчыгдалдарны илередириниге «Ак-Эрик», «Чодураа» колхозтарның, «Тес-Хем» совхозтуң улусчу дружинниктери, хөрөөженнер чөвүлелдериниң кежигүннери, ында кодээ Советтериниң ажылдакчылары, ооң активчилери, улусчу контролёрлар идепкейлиг киржип турар.

Д. МИЖИТ,
Тес-Хем районнуң прокуроры.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

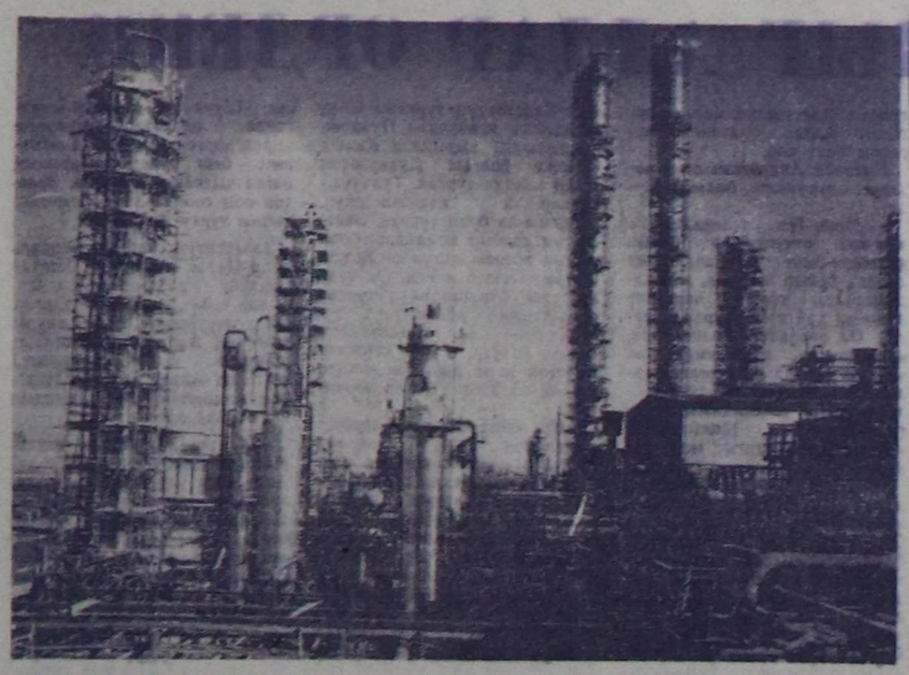

Венгрияны Совет Армияның хостаанының 30 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарыш Венгрияның хоорайларында болгаш суурларында делгеренгей калбарган. Химия, нефть-химия бүдүрүлгелериниң тудугжулары, монтажчылары онза улуг чедиишкиннерлиг болган.

Ленинвароштуң Тисайда химия комбинадының олефин бүдүрер комплекизиниң тудуу дооступ турар. Ол комплекс совет нефть-биле ажылдаар. ЭДЧ кежигүннери чурттарның пластмассалар бүдүрерин коорпастаар практиказының эң улуг тудуу ол. Чүүл-бүрү кылымал материалдар бүдүрүп алырының чиг-эди — 130 муң тонна этиленни болгаш 80 муң тонна пропиленни ол завод Совет Эвиделингге чылдың-бүдүрүп бээр.

ЧУРУКТА: Ленинвароштуң олефин заводунуң ниити аян-шинчизи.

МТИ—ИМА-ның фотозу.

КИЛЕҢНИГ БУРУУ ШАПКАН

Чилиде шериг хунтазының кем-буруулуг үүлгедиглери истеп-хынаар талазы-биле Делегей комиссиязының үшкү сессиязы бодунуң ажылын каш-ла хонук мурнунда Мексиканың найысылады Мехико хоорайга дооскан. Чили горилланың өлүрүкчү болгаш дүрүм чок үүлгедиглери улустары киленнээшкин-биле буруу шаап турар латин-америк липке ындыг сессияның бирле дугаарында болганы ол.

Делегейниң 35 чуртунуң төлөлекчилери Мексиканың найысылалынга чыылган, хунтаның араатанзыг үүлгедиглериниң херечилериниң өчүктерин каш хүн дургузунда дыннаан. Генерал Пиночеттиң кара-бажыңнарындан мырыңай чаа хосталып үнген кижилер оларның аразынга база турган. Сальвадор Альендениң чазаанга даштыкы херектер министри чораан Клодомиро Альмейда, Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретарының оглу Луис Альберто Корвалан болгаш өскеда хой-хой патриоттар кара-бажыңнарда болгаш албаллаккүчүдел лагерьлеринде хоругдаттырган кижилерни хилинчектеп, дерзии өзу-биле аажылап, дорамчылап турарының дугайын сессияның киржикчилеринге чугаалап берген.

Оларның өчүктериниң илереп турарын өзугаар алырга, хунтага баразан болган шаажылакчы кижилер боттарының политика талазы-биле удурланыкчыларынга хамаарыштыр эң араатанзыг хилинчектээшкиннерни ажылдап турар, а Чилиде кара-бажыңнар болгаш лагерьлер өлүмүң гитлержи лагерьлериндей бичиндаа ылгалбайн турар. Ында хоругдаттырган кижилерниң кылыын хайныктырын, оларже ыттар ыдалап, оларны электри тогу-биле хилинчектеп, араатанзыг өзу-биле эттеп-эриндеп, аштадып-суксадып турар. Дерзии хилинчектээшкиннериниң уламындан хой-хой муң патриоттар шагда-ла өлген, а өскелери кезээ шагда бертикте Корвалан болгаш өскеда хой-хой патриоттар кара-бажыңнарда болгаш албаллаккүчүдел лагерьлеринде хоругдаттырган кижилерни хилинчектеп, дерзии өзу-биле аажылап, дорамчылап турарының дугайын сессияның киржикчилеринге чугаалап берген.

Оларның өчүктериниң илереп турарын өзугаар алырга, хунтага баразан болган шаажылакчы кижилер боттарының политика талазы-биле удурланыкчыларынга хамаарыштыр эң араатанзыг хилинчектээшкиннерни ажылдап турар, а Чилиде кара-бажыңнар болгаш лагерьлер өлүмүң гитлержи лагерьлериндей бичиндаа ылгалбайн турар. Ында хоругдаттырган кижилерниң кылыын хайныктырын, оларже ыттар ыдалап, оларны электри тогу-биле хилинчектеп, араатанзыг өзу-биле эттеп-эриндеп, аштадып-суксадып турар. Дерзии хилинчектээшкиннериниң уламындан хой-хой муң патриоттар шагда-ла өлген, а өскелери кезээ шагда бертикте кем-буруулуг үүлгедиглери истеп-хынаар талазы-биле Делегей комиссиязының үшкү сессиязы бодунуң ажылын каш-ла хонук мурнунда Мексиканың найысылады Мехико хоорайга дооскан. Чили горилланың өлүрүкчү болгаш дүрүм чок үүлгедиглери улустары киленнээшкин-биле буруу шаап турар латин-америк липке ындыг сессияның бирле дугаарында болганы ол.

Делегейниң 35 чуртунуң төлөлекчилери Мексиканың найысылалынга чыылган, хунтаның араатанзыг үүлгедиглериниң херечилериниң өчүктерин каш хүн дургузунда дыннаан. Генерал Пиночеттиң кара-бажыңнарындан мырыңай чаа хосталып үнген кижилер оларның аразынга база турган. Сальвадор Альендениң чазаанга даштыкы херектер министри чораан Клодомиро Альмейда, Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретарының оглу Луис Альберто Корвалан болгаш өскеда хой-хой патриоттар кара-бажыңнарда болгаш албаллаккүчүдел лагерьлеринде хоругдаттырган кижилерни хилинчектеп, дерзии өзу-биле аажылап, дорамчылап турарының дугайын сессияның киржикчилеринге чугаалап берген.

Оларның өчүктериниң илереп турарын өзугаар алырга, хунтага баразан болган шаажылакчы кижилер боттарының политика талазы-биле удурланыкчыларынга хамаарыштыр эң араатанзыг хилинчектээшкиннерни ажылдап турар, а Чилиде кара-бажыңнар болгаш лагерьлер өлүмүң гитлержи лагерьлериндей бичиндаа ылгалбайн турар. Ында хоругдаттырган кижилерниң кылыын хайныктырын, оларже ыттар ыдалап, оларны электри тогу-биле хилинчектеп, араатанзыг өзу-биле эттеп-эриндеп, аштадып-суксадып турар. Дерзии хилинчектээшкиннериниң уламындан хой-хой муң патриоттар шагда-ла өлген, а өскелери кезээ шагда бертикте кем-буруулуг болуун сойгалап илередириниче, оон-биле политиктиг болгаш дипломаттыг харылаалаларны үзеринче, политика талазы-биле хоругдаттырган бүгү кижилерни хостап үндүрериниң чедиш алырынче делегейниң чурттарының чазактарын болгаш бүгү хой-ниитилии Делегей комиссиязы кыйгырган.

Чаагай тура-соруктуң бүгү кижилериниң эп-сеткил каттыштырылгазынга даянып алгаш, хунтаның кинчи-бегин дужур октантар хүн келир дээрзинге Чилиниң улузу бүүрепп турар. «Боттарын дорамчыладыр базындырар болгаш уургаттырар чоруктуг чон болдурбас ужурлуг. Чамдык кижилер ол варангы, ажыг-шужуглуг үелерни чурттан, шыдажып өртөлер. Амыдыным аллыптарым аная халас барбде дээрзинге бүүрелдиг мен» — деп, президент Альенде бодунуң өлүрткениниң хүнүнде чугаалаан. Ынчангаш чедиш алыры-биле оон бодунуң амыдының берген хөрээ дээш демисел үргулчулеп турар.

О. АНИЧКИН.
(СЭТА).

Чөвүлел хуралда

ЖЕНЕВА. СЭТА-ның корр. П. Егоровтуң дамчытканы: мында Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ийги үе-чадазының ажылы кидин түлүк боор турар. Чөвүлел хуралдың Хельсинкиге болган баштайгы үе-чадазының ажылынга даштыкы херектер министрлериниң бадылааны түүнел сүмелериниң негелделериндеи дугуруштунмайн турар үүлдер херек кырында чок боор турар. Ынчалза-даа янзы-бүрү айтырыглар талазы-биле дугуржулганың темпизи дөмей эвес боор турар.

Чөвүлел хуралдың хол-кол политиктиг документилерни тургузар ажыл үезинде күрүнелер аразынга кады ажылдажылганың дугайында принциптиг бижимелин белеткээрингe бурунгаар базым кылдыган. Ол дээрге чөвүлел хуралга дугуржуп алыр ужурлуг ол принциптериниң даңзызында сөөлгү принциптериниң бирээзи боор турар.

Экономика талазы-биле комиссияга үлетпүрге кады ажылдажылганың, ниити Европага улуг хемчээлдиг экономиктиг төлевилелдериниң, долгандыр турар бойдус үүлдерин камгаларының, үлетпүр-садыг харылзааларының дугайында, садыгга, арбитражка дузалаар хемчеглер дугайында бижимелдер белеткелин дооскан. Ургулчулелдиг үеде садыг-экономика харылзааларын улам кал'артырынче, а ол ышкаш садыг харылзааларын хөгжүдериниң оруунда шаптыктаашкыннарны узуткаарынче угланган элээн хой чугула үүлдерни база дугуруушкан.

Чөвүлел хуралдың гуманитарлыг айтырыглар талазы-биле бижиктерни ажылдап кылын турар органнары харылзаалар болгаш информациялар айтырыгларының талазы-биле кирилде үүлдерин ажылдап кылып турар. Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң чогуур ылырлар аяы-биле кады ажылдажылганы канчаар көрүн турарының ниити байдалын аңаа көргүзер ужурлуг.

Харылзаалар талазы-биле адакы комиссияда киржикчи күрүнелериниң аныяктар организацияларының кады ажылдажылгазының, аныяктар арыжылгазының дугайында, а ол ышкаш туризм талазы-биле айтырыгны чугаалажып көрүп турар.

Чөвүлел хурал соонда ажыллар дугайында кирилде кезээн ажылдап кылыры доозулган болгаш бо айтырыг талазы-биле документиниң боттуг негелделерин дугуржуруңче эгелеп киреирин шиитпирлээн.

Чазактар аразының культура дуржулгазы

ЛОНДОН. (СЭТА). Лондонга 1975—1977 чылдарда эртем, өөредилге болгаш культура талазы-биле харылзаалар тудар дугайында совет-англи чазактар аразының дугуржулгазынга ат салган.

Совет болгаш англи делегешиларының аразынга болган чугаалажышкыннарның түүнелинде чарган ол дугуржулга — Москвага чоокта чаа дээди деңнелге эрттирген совет-англи ужуражышкынының соонда ат салган, эң баштайгы документ болган. Ында ийи чурттуң аразынга культура харылзааларын улам калбартыр деп айыткан. Эртемденнериниң, чогаалчыларының, артистериниң делегацияларын, спортчу, туристчи, аныяктар бөлүктерин аргыштырарын көвүдедиринге дуза чедирер дугуржуушкун чедип алдыган. Совет болгаш англи кино неделялары, ураи үүл делгелгелериниң солчуушкуу болур. Орус болгаш англи дылдарны өөренирин калбартыр талазы-биле хемчеглер алырын база толевилээн.

Дугуржулгага ССРЭ-ниң Великобританнаңа элчини Н. М. Луньков, даштыкы херектериниң болгаш нацияларының дем каттыштырылга херектериниң талазы-биле күрүне министри Рой Хэттерсли ат салган.

РЕАКСЫЛЫГ СҮЛЧЭЭ БУУРАП ДҮШКЕН

Эрткен неделада Грециягa реаксылыг сүлчээни илереткен. 1967 чылдың апрельден 1974 чылдың июльге чедир чуртка тергиндеп турган шериг хунтазының талалакчылары —хой бөлүк офицерлер ол сүлчээге киришкен. Ол сүлчээлежикчилер шериг эргилдезин кылырын; Караманлистиг чазаан дужүрерин болгаш хунтаның ам кара-бажыңнарда чыдар баштыңнарын хостап үндүрерин бодап турганнар. Грециянын амгы чазаа ам кара-бажыңнарда чыдар шак ол хунтачыларны күрүне мурнунга өскерликчи херек кылган ден буруудаткаш, оларны суттаар деп турар болгай.

Сүлчээниң өзулуг хемчээлдери ам-даа тодаратты́нмаан. Эрге-чагыргалар истелге чорудуп турар болгаш оон түүнелдериниң дугайын эң чоокку үеде парламентиге дыннадырын чазак аазаан. Ынчалза-даа сүлчээниң алыс сорулгазы мырыңай билдингир. Ол дээрге чурттуң демократтыг оруктап хөгжүлдезин үзер, ону шериг-фашистиг диктатураның карангы, халаптыг үеде-ринче дедир ээлдирер болгаш Грециянын НАТО дээр агрессчи блоктуң долу контролюнга база дагын тургузар дээн орлаңдажышкын-дыр.

Грециянын девискээрингe бодунуң шериг базаларын канчап-даа тургаш хевээр камгалап арттырарын база Грециянын блоктуң шериг организациязынче дагын ээлдирип киирерин кылыдын турар НАТО-нуң эн-не дайынзырак бөлүктериниң идепкейжээнибиле грек реаксылыг шериг бөлүүнүң сүлчээзиниң капсырлажы бергени таварылга эвес. Кипрде байдалдың база дагын чидиглени бергени-биле оон капсырлажы бергени база таварылга эвес, чүге дээрге НАТО-нуң удуртукчулары Грециянын Чер ортузу далайның чөөн талазынга уй блоктуң тепкииш чери кылын алырын күзеп турарлар болгай.

Реаксылыг офицерлериниң чимзениишкиннерин дугайты Грециянын демократтыг күштери ханы дүвүрээзинин болгаш чуртка шериг-фашистиг диктатураны катап тургузар дээр орлаңдажышкынарга ойтур шавышкынны бээр дей боттарының шиитпирлиг чоруун илергейлээн. Оон-биле чергелештир өлар шериг диктатуразының артыышкынарын узуткаарынга шиитпирлиг эвес болганы дээш, хунтаның талалакчыларындан күрүне алпарадын болгаш армияны кедергей ооҗум арыглап турары дээш грек чазакты шыңгыы шүүмүүлээннер. Шериг эрге-чагыргазы буурап, дүшкениниң соонда чеди ай эрткен турбуже, хунта чагырыкчыларының хөрээнің талазы-биле истелгени мынчага чедир дооспайн турарын Грециянын демократтыг күштери айыткан. Хунтаның чагырыкчылары судтадырын манап, кара-бажыңнарда олуруп турзаа, оларның хой санныг талалакчылары хөстуг дажаарап базып турарындан аңгыда, күрүне аппаратында болган чеди чыл дургузунда шериг диктатураның чөлөгүнжи болуп турган чепсектиг күштерде салдарлыг алban-дужаалдарны бежел, аар аарыг болуп артган.

Шериг хунтазын дужургениниң соонда шак ол фашистиг өлүрүкчүзерни шаажылап кедирир-биле бүгү-ле чыгдынган материалларны болгаш документилерни Делегей комиссиязы чили трибуналга дамчыдып боор.

Чилиде эрге-чагырганы күш-биле эжелеп алган Пиночеттиң болуун чаасканзыратыр, аңгылай көөр чоруктуң делегейде улам күштелгенин мексика сессиязы тодаргай көргүскен. Ол дугайын сессияның үүгле калбак төлөөледелгелиг болганы эвес, харын оон адынга байыр чедирген хой санныг чагаалаларының болгаш телеграммаларының барын турганы херечилеп турар. Ындыг чагаларны, телеграммаларны делегейниң хой-хой чурттарының чазактары, делегейниң янзы-бүрү организациялары чоруткулаан.

Чили улус-биле, политиктиг үзелиниң үзүүн хоругдаттырганнар-биле эп-сеткил каттыштырылгазы хунтаның чагырыкчылары безин херексээр ужурга таварышкан боттуг, дээштиг күш болу берген. Пиночеттиң болгаш оон чалчаларының аспаанда киргеннерни камгалаар дээш бүгү делегейде калбарган күчүлүг шимчээшкиниң салдары-биле политиктиг болгаш хой-ниитичи чамдык ажылдакчыларны хостап үндүрер болгаш оларның даштыкы чурттарже үнүп чоруурун чөпшээрээр ужурга таварышкан. Ынчаллажок ам-даа муң-муң патриоттар, оларның аразында чили улустуң хосталгазы дээш сыныш чок демисеччи, Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан, амдыгаа чедир кара-бажыңнарда хилинчектенип чытыпшаан. Чуртта бүгү-ле демократтыг хосталгаларны баскан, ажылчы чоннар кижиге черде турза чогуур эргелерден казыттырган. Чилиниң улузунга моон ' соңгаар-даа дузалаары болгаш ону деткиири чугула. Ынчангаш Пиночеттиң кем-буруулуг болуун сойгалап илередириниче, оон-биле политиктиг болгаш дипломаттыг харылаалаларны үзеринче, политика талазы-биле хоругдаттырган бүгү кижилерни хостап үндүрериниң чедиш алырынче делегейниң чурттарының чазактарын болгаш бүгү хой-ниитилии Делегей комиссиязы кыйгырган.

Чаагай тура-соруктуң бүгү кижилериниң эп-сеткил каттыштырылгазынга даянып алгаш, хунтаның кинчи-бегин дужур октантар хүн келир дээрзинге Чилиниң улузу бүүрепп турар. «Боттарын дорамчыладыр базындырар болгаш уургаттырар чоруктуг чон болдурбас ужурлуг. Чамдык кижилер ол варангы, ажыг-шужуглуг үелерни чурттан, шыдажып өртөлер. Амыдыным аллыптарым аная халас барбде дээрзинге бүүрелдиг мен» — деп, президент Альенде бодунуң өлүрткениниң хүнүнде чугаалаан. Ынчангаш чедиш алыры-биле оон бодунуң амыдының берген хөрээ дээш демисел үргулчулеп турар.

О. АНИЧКИН.
(СЭТА).

ТҮҮНЕЛДЕРГЕ САГЫШ ХАНГАН

ЛИССАБОН. (СЭТА). Чоокта чаа Совет Эвиделингe чораан португал төлөөлериниң баштыны үлетпүр болгаш экономика талазы-биле күрүне секретары Жозе ди Делу Торреш Кампуш ол аян-чоруктуң түүнелдериниң дугайын Португалияның Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга илеткээн. Энергетика болгаш өөнүг металлургия талазы-биле эртем-техниктиг база экономиктиг кады ажылдажылга айтырыгларының дугайында Совет чазактың төлөөлекчилери-биле чугаалашканының түүнелдериниге сеткил ханыышкының ол илереткен.

Үлетпүрүнүң өске-даа адырларының талазы-биле ындыг кады ажылдажылганы калбартып болурунуң үндезини барын күрүне секретары база айыткан.

Совет Эвиделингe португал төлөөлериниң чораан түүнелдерин Португалияның солуинарында калбаа-биле чыыдып, Португалия биле ССРЭ-ниң аразынга садыг болгаш экономиктиг харылзааларны калбартырынга байыр чедирип турар.

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Коста-Риканың Алахуэла хоорайында «Химнасио муниципаль» залга март 1-де муң-муң ажылчын, тараачынар, студентилер долдур чыглып келген. Аңаа делегейниң политиктиг ыр — «Чилиге ыр» фестивалын ажыдарының байырлыг өзулалы болган. Ажыдыышкынга Коста-Риканың политиктиг болгаш хой-ниити ажылдакчылары база Демократтыг аныяктарының бүгү-делегей федерациязының президентизи Пьетро Лаличирелла келген.

Коста-Риканың парламент депутады Гильермо Сандоваль фашизмге удур демисежип турар чили улус-биле бүгү делегейниң улустарының чаңгыс эп-сеткилдиниң үлегер-чижээ болур ол фестивальдың чугула ужур-дузалың демдеглеп чугаалаан. Оон соонда концерт болган, аңаа Панаманың, Аргентинаның, Коста-Риканың болгаш өске-даа чурттарның хөгжүм ансамбльдери киришкен.

Фестивальдың программазында чурттуң хой-хой хоорайларынга, панан төлдериниң ажылчыннарынга артистер биле чон ыраажыларының көргүзүглерин киргген, Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының митингилерин эрттирер дээн.

«ЧИЛИГЕ ЫР»

В. ТЕЙТЕЛЬБОЙМ: Чилиниң улузу бастырбаан

ГАВАНА. (СЭТА). Мурнуу Америка диптиң төөгүзүнде эң бүжар дерзии өзу-чурумнуң террорунга безин чили улустуң тура-соруу ышмаан. Оон маадырлыы хүннүң-не илереп турар. Профэвилелдер ажыл соксадыышкыннарын организастап, шудургу демиселди чорудуп турар. Фабрикаларның болгаш заводтарның ажылчыннары, тудугжулар, байлак казыкчылары ажыл төлевирин улгаттырарын негеп турар. Эргилде болурунга дуза чедирген болуктер безин ам хунтаның политиказындан хөөну қалып турар. Солдаттарның болгаш армияның биче офицерлериниң сеткилиниң хомудаары күштелип турар. Чилиниң Компартия ТК-зының Политкомиссия кежигүнү В. Тейтельбойм Кубаның «Боэмия» журналынга интервью бергеш, чуртта байдалды ынчалдыр тайылбырлаан.

Компартия коммунистер биле социалистерни сырый каттыштырары дээш демиселди күштелдирип турар, Компартия амты өзу-чурумну дүжүрер—кол сорулгалыг. Улусчу чаңгыс эп эвиделиндеи-даа калбак, фашизмге удур фронт тургузарын чедип алыр дээш демисежип турар деп, В. Тейтельбойм айыткан.

В. Тейтельбойм Чилиниң Компартиязының Чиңгине секретары, чаныш-сыныш чок революсчу Луис Корваланың маадыр-шудургузун демдеглээн.

Каттышкан Штаттарның экономиказы улам ханы дорайтап эгелей берген. Ажыл тывылбастаарының деңнели онза бедээш, чеди чартын миллион американнар ажыл тыпластай берген. Аңша үнезиниң нуудаары 1974 чылда 12 хуудан ашкаш, дайын сөөлүнде үениң дургузунда эң бедик хемчээлдиг апарган. (Солунилрдан).

«Гранма» сөлүндеи алган чурук.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТАЙБЫҢНЫҢ ФОНДУЗУНГА

«1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында мынча дээн. «Совет улус, оон маадырлыг Чепсектиг Күштери Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле гитлержи Германияны чылча шаап узуткааш, социалистиг Ада-чурттуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап ап, бодунуң өндүр чаагай хостакчы болгаш интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен».

Бедик медерел, пролетаржы интернационалчы болгаш совет патриотчу чоруқ — совет кижиниң кайгамчык чаагай мозу-шынары ол. Ынчангаш коммунизм тургузуучузу совет кижиниң моральдыг дүрүмүнде Тайбын, Найырал, Акы-дунмалышкы чорук, Хосталга, Деңэрге, Аас-кежик, Ажыл-иш деп буянныг чорукту чарлаан состер бижиттинген. Бүгү делегейге тайбынның Программазын чарлаан совет кижи ол кыйгырыгны түүгле бижип чарлаан эвес, харын херек кыында амыдыралга боттанылырып, бистиң чер бөмбүрзээвисте кандыг-даа улустар тайбын, чаагай, хостуг, деңэрге-шелээлиг, эп-найыралдыг, акыдунмалышкы болуп, ажылишчи болгаш аас-кежиктиг чурттазыннар дээш хажык чокка демисежип турар.

«Тайбыңны күүзэр-ле болзунза, оон политиказын чорудуп тура, ол политика дээш демисеш! Ол болза бистиң социалистиг даштыкы политиказыстың кыйгырыы болуп турган-даа, турар-даа, болур-даа» —деп, Леонид Ильич Брежнев чугаалаан.

Совет кижилер СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Тайбың программазын маадырлыг ажыл-херектеринге боттандырбышаан, тайбыңның хөрээнге акша-хөренгизи-биле база идепкейлиг киржип, оон-биле чаагай сеткилдиин, буянныын бадыткан турар. Тайбыңның хөрээ дээрге-ле—бистиң хөрээвис. бүгүдениң хөрээ, ол дээрге, бистиң буянныг интернационалчы болгаш патриотчу хөрээвис-тир деп, совет кижилер кончуг эки билип турар.

Оон херечизи —Тайбыңның Совет фондузу-дур. Ол 1961 чылда совет хой-ниити организацияларының саналы-биле тургустунган эки туранын организациязы.

Чер-делегей кырынга тайбынны быжыглаар болгаш улустарның национал-хосталгалыг, антиимпериалистиг демисеиин деткиир талазы-биле Совет күрүнениң чорудуп турар бүгү хемчеглери-биле Тайбыңның Совет фондузунуң шак ынчаар көргүзүп турар акы-дунма дузаламчызы сырый ходбаалыг. Ынчангаш Тайбыңның Совет фондузунуң ажылчорудулгазы Совет Эвиделинин бүгү делегейге ат-алдарын улам бедидип турар. Болгунуң ындыг буянныг ажыл-чорудулгазы-биле фонд делегейге канчаар-даа аажок алдар-хүндүткелдиг апарган. Даштыкы өөнүктер ону «Кайгамчык организация» дижип, магадап адап турар.

Амгы үеде Тайбыңның Совет фондузунуң талазы-биле бистиң чуртувуста 300 муң ажыг комиссиялар ажылдап, 60 ажыг миллион совет кижилер ында киржип турар. Делегейге меңге тайбың болгаш улустар аразынга эп-найырал дээш ол чаагай херекке идепкейлиг киржирин күзээш, совет кижилер боттарының эки туразы-биле акша-хөренгизин база үнелиг эртине түүлдерин Совет фондуга эки туразы-биле доктаамал киирип турар.

Чебоксарының электри херекселдери кылыр заводунуң слесары Михаил Пономарев тайбың фондузунче 500 рубльди шилчиткеш, чоруткан чагаалында мынча деп бижээн:

— Ажылчын кижи бүгүдезинге тайбыдан артык үнелиг чүве турбас. Менээ тайбың дээрге — даартагы чырык-чаагай хүнге бүүрепп алгаш, төрээн заводувуска сагыш амыр ажылдаарывыс ол-дур. Менээ тайбың дээрге — бистиң ургларывыстың аас-кежиктиг доругуп өзүп, школазынга амыршылаан өөренири ол-дур.

Дыка-ла шын чугаалаан. Шынап-ла, тайбыңның хөрээнден артык буянныг, чаагай херек кайда боор! Ынчангаш совет кижилер тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар ыдыктыг херекке үүгле маадырлыг ажыл-ижи-биле эвес, ажылдап тыпкан акша-хөренгизиниби-биле база киржип, буянныг херекти кылып турарлар.

Тайбыңның Совет фондузунуң республика комиссиязы Тывага 1967 чылда тургустунган. Ам бо үеде район санында болгаш Кызылда база Ак-Довуракта болгаш Ховуа-Аксында оон комиссиялары, ынчаарга улуг-улуг будурулге черлеринде, колхозтарда, совхозтарда — бөлүктер, алban организация, өөредилге черлеринде, школаларда — ол комиссиялардың төлөөлери— республикада шупту 500 ажыг актив ажылдап, фондуунуң ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржин турар.

Тайбыңның Совет фондузунга дузалаар республика комиссиязы тургустунганындан бээр республиканың ажылчы чону фондуга 100 ажыг муң рубльди киирген. Ол дээрге чер кырынга быжыг тайбың дээш чоннуң чүректериниң ханызындан өргөөн эки тура дадывыры — буянныг үлүү-дур.

Республиканың ажылчы чонундан үүгле 1974 чылдың дургузунда 40.000 чыгам акша-хөренги кирген.

Каа-Хем районнуң ажылчы чону Тайбыңның Совет фондузунга эки тура-биле акша-хөренгини доктаамал чыылдырып, ол буянныг интернационалчы болгаш патриотчу херекке идепкейлиг киржин турар. 1973 чылдың үүгле дөртү кварталында безин районнуң чонундан фондуга 3873 рубль, 1974 чылда — 2851 рубль кирген. Ылаңгыя райпо коллективи (даргазы А. Г. Пересторонин, партия организациязының секретары Н. В. Семочкина) 1041 рубльди, «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы Н. С. Сирота, партия организациязының секретары В. М. Пирогов) 510 рубльди, «Бурунгаар» совхоз (директору Н. И. Малышев, партия организациязының секретары М. И. Полежаев) 428 рубльди киирген. Кок-Хаак суурнуң чурттакчы чону 416 рубльди, Сарыг-Септи Культура бажыңынын В. П. Харченкога баштаткан бот-тывынгыр артистери тайбың хевээн идепкейлиг пропагандаан, тайбың дугайында тускай программалыг концерттерни үүлдүргүлээш, оон киргеи аңша-хөренгини фондуже шилчиткилээн.

Республиканың найысылалы—Кызыл хоорай (комиссия даргазы М. А. Рамазанова) Тайбың фондузунга 1973 чылда 15017, 1974 чылда—6495 рубльди киирген. «Кок-Тей» совхоз (директору А. И. Ломаев) делегейниң тайбынга ынакшылдыг күштериниң Конгрези 1973 чылдың октябрьда Москвага ажыттынып турда, аңаа алдар болдуруп, хары угда 10000 рубльди киирген, тайбыңның Совет комитединиң Хүндүлел бижии-биле шаннаткан.

Республиканың Чоон-Хемчик, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Тожу, Өвүр, Таңды, Тес-Хем, Эрзин районнары Тайбың фондузунга база-ла улуг буянныг улуг-хуузун киирип турарын байыр чедирип демдеглээр херек.

Тиилелгениң 30 чыл оюнуң болгаш Хөрөөженнериниң делегей чылында бо талазы-биле элээн шиитпирлиг хемчеглерни ап чорудар дээш, республиканың тайбың комитеди болгаш Тайбыңның Совет фондузунга дузалаар республика база район комиссиялары хой-ниити организацияларының дузазынга даянып турган, пропаганда ажылын улам күштелдирер.

Л. ЧАДАМБА.

Тыва АССР-ниң Тайбың камгалал комитединиң харыысалгалыг секретары.

МОСКВА. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында «Компрессор» заводтан фронтуже чоруткан ийи чүс хире ажылчыннар дедир чанып келбейн барган. Заводтуң маадырлыы-биле өлген ажылчыннарынга алдар кылдыр оң девискээринде мемориал-тураскаалды тургускан. Билдинмес солдаттың хөөрүнде хып турар Мөңге от-биле кожаландыр «Катюшаны» тургускан. Дайын чылдарында «Катюшалар» гитлержилерге сүртенчиг чепсек бооп, а «Компрессор» завод ындыг реактивтиг минометтарны кылыр кол чер турган.

Улуг Тиилелгениң 30 чылы чоокшулап келген амгы үеде ол заводтуң ажылчыннарынга дайынның хоочун киржинчилери кээп, ол кадыг-дошкун үе дугайын олар-ның-биле сактып турарлар.

ЧУРУНТА: «Нормандия-Неман» полктуң командири турган ужар түүлдүң халажылгада генерал-майору Совет Эвилелиниң Маадыры Анатолий Емельянович Голубов (оң талазында) заводтуң ажылчыннары-биле ужуражыышкынның соонда картер блогунуң улуг мастери Михаил Анатольевич Подпорин-биле цехте чугаалажып тур. Ол аңаа баргаш дайын үезинде совет ужудукчулар гитлержилерге удур канчаар тулчуп турганының дугайын чугаалап берген. Михаил Подпориннің ачазы дайын чылдарында фронтуже чоруткаш, Төрээн чуртун камгалаар дээш маадырлыы-биле өлген.

В. ХРИСТОФОРОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Совет улустуң улуг Тиилелгезиниң 30 чылынга

БИР ДУГААРЛЫГ АЛДАР ОРДЕНИ

Сердобскиниң шак заводунуң залынга спортчу маргылдаалар үш хүн дургузунда үргүлчүлээн. Аңаа Алдар ордениниң чуртта эң-не баштайгы долу эдилекчизи Николай Андреевич Залетов аттыг шаннал дээш аныяктарның бокска маргылдаазы бооп эрткен. Сердобскиниң, Пензаның болгаш Воронежтиң боксёрлары шанналдыг черлерже үнер дээш шыңгыы оралдашканнар. Ынчалза-даа маргылдаа болган черниң эзлери — сердобчулар тиилеп үнгеннер.

Алдарлыг солдаттың портрет-чуруун сиилбип каан шил кубок судьялар столунуң кырынга чайыннанып турган. Аныяк боксёрлар чыскаалыпкан, ыржым турганнар. Маргылдааның киржикчилери шанналдарны — хүндүлел бижиктерни, турасказал белектерни, хөрек демдектерни алыры-биле чыскаалыпканнар.

— Сердобскиниң шак заводунуң моторизи, Алдар ордениниң үш чергезиниң эдилекчизи —Николай Андреевич Залетов боду Залетов аттыг шаннаалды тыпсыр-дыр! —дээн үн чоргаар чаңгыланган.

Дайынның хоочун киржикчизи залдың дал ортузунга үнүп келгеш, маргылдаага тиилээндаа, аңаа аштырган-даа оолдарның холдарын тудуп турган.

Ооң-биле кады чанып бар чораан бис. Даштыгаа үнүп кээривиске, элдеп чүве, дымыраш чазс-даа дүшкүлээр болган. Залетов маргылдаа дугайын хөөревишаан чораан:

— Бистиң заводтуң оолдары воронежчилер биле пензачыларны тиилеп каар деп, черле бодаваан мен. А Володя Тювин дыка-ла кашпагай болду але. Көрдүңер бе? Юра дээш дыка-ла сагыжым аарып олурду, ол дыка изиг оол болгай. Баштай шала-ла замайлап турган хирезинде, үшкү ужуражыышкына эрес-ле болду! Ону тиилекчи деп санааны халас эвес болган.

Николай Андреевич бажыңына келгеш, хөректээжин ужулгаш, ону сандайга кедире азып кагды. Ооң шаннаалдарын топтап көргүледим. Солдатчы Алдарының үш сылдыстары, Ада-чурт дайынының, Кызыл Сылдыс ордениери, медальдар, гвардейжи демдек көстүп турган.

Николай Андреевич столдуң чанында олурупкаш, боданы берди.

— Мени Төп телевиденнеге «Ак-көк отчугашка» барып киржири-биле чалааныың соонда байыр чедирип, эки кадыкшылды күзээн чагаалар дыка-ла хөй кээп турар апарган. Ол өөрүнүү болбайнаан, ынчалза-даа эпчоксумаар-даа ышкаш сагындырып келгилээрдир. Мен база-ла шупту кижилер ышкаш, дайыллажып турган болгай мен. Ындыг шаннаалдыг кижи чаңгыс мен эвес мен.

Николай Андреевич бодунуң дайынчы оруунуң дугайын ында-хаяа-ла чугаалагылаар. Ол үргүлчү-ле Ленинград фронтузунга дайылдажып, 900 хүн бүзүлээшкинни көрүп эрткен. III чергениң Алдар ордени-биле шаннаварынга ону 1944 чылдың январь айда киргеп. Ол хүннерде Ленинниң хоорайын дайынының бүзүлээшкининден бүрүү-биле хостаары дээш тулчуушкуннар кидин түлүк чоруп турган. Николай Залетовтуң турганы 63-кү гвардейжи дивизиязы Пулково доннериниң кырындан Кызыл Селоже болгаш Дудергофче шаан халдап турган. Тулчуушкуннар-даа кадыг-дошкун, шыңгыы-ла бооп турган. Залетовтуң салбыр командири бооп турган ротазы оңгуларның ийи шугумун эзлеп апкан. Ол үеде хенертен бурунгаарлап турган солдаттарже фашистер пулемёт-биле адып эгелээннер. Ынчап баарга, улуг сержант Залетов дөрт дайынчы шилип алгаш, ол дзотче үнгеп чорупкан.

Аңаа түгле ийилээ: салбыр командири биле Николай Смирнов олар чоокшулап чеде берген. Смирновка амбразураже боолап эгелээрин Залетов дужаган. Фашистериниң пулеметту каш-ла секунда иштинде ыржым барган. Чогум-на ынчап Залетов ст точказынга чедир маңнай бээр аргалыг болган. Дзоттуң эжин иштиндэ тырткыыштыг. Ынчалза-даа ооң кырында үдү ажык турган. Залетов дзот кырынче үне халаап, ажык үтче танкыга удур гранатаны, ийи «лимонканы» шывадап киринпкен. Шуут-ла ыржым апарганда, ол дзот иштинче кирип көрген. Ол аңаа дайзының беш пулемётчуларының өлген чытканын көрген. Залетов ооң соонда дзот кырынга кызыл тукту азып каан.

Залетовтуң салбыры февраль айда Нараа хемин эң баштай кешкеш, дайзының оңгуларынче чаза таварып киргеп. Ол тулчуушкун дээш ону II чергениң Алдар ордени-биле шаннаан. А бир дугарлыг I чергениң Алдар ордениң Николай Андреевич 1944 чылдың июнь айда алган.

— Эрткен үүлдерни сактыры белен эвес—деп, Николай Андреевич улуг тыныр чугаалай-дыр.— Дайынга дыка-ла хөй дайынчы эштерим өлген болгай. Оларның колдуу-ла нэзы-хар талазы-биле бөгүн маргылдаага киржип турган оолдар ышкаш, шак-ла ындыг тургулаан.

И. БОДРОВ,
СЭТА-ның корр.

СЕРДОБСК,
Пенза область.

САГЫШТАН УТТУНДУРБАС ХҮННЕРДЕ

Дайынның берге үезинде Көк-Чыраа сумузунга 5 дугаар арбанны даргалап турган мен. Эш-өөрүм, актив-биле фронтуга дузаламчыны чыгташ, Кызыл Шеригже чорудуп турдувус. Араттар Тюлюш Чаш-оол, Тюлюш Майгын-оол, Донгак Хууракай болгаш нам кежигүннери Донгак Серендип, Донгак Даваажык олар-биле кады ажылдап турдувус. Кызыл Шеригте бистиң дузавыс халас барбаан, немец-фашистерни олар чылча шапкан. Мал-магандан, аъш-чемден, хеп-сыңдан аңгыда немец-фашистерни чылча шаварыы-биле бистиң Улуг-Хем райондан Донгак Доржукай, Донгак Достай-оол, Монгуш Доктит, Тюлюш Эдер-оол, Донгак Хүргүлек оларны үдеп чоруткан бис.

Маадырлыг Кызыл Шеригте дузаламчы чорудуп бээринге араттар Мэксим Чаш-оол, Монгуш Тюүүн-хөө, Донгак Хуурак, Донгак Өпей, Монгуш Бичел-оол, Тюлюш Хуурак, Монгуш Доспан-оол болгаш оскелер-даа бүгү малының хөй кезиин берип, эң идепкейлиг киришкен.

1944 чылдың чеди айның эгезинде Тывадан чоруткан эки турачылар чанып келген. Бистиң сумувустан чоруткан 5 киживис база менди-чаагай чанып келгеннер. Амгы үеде олар төрээн черинде тайбың күш-ажылдың фронтузунда ажылдап чоруурлар. Олар чоңбиле ужуражып, Ровно, Дубно, Деражно, Сурмичи суурларны хосташканын чугаалап берип турар.

1945 чылдың майның 9-та мени база Максим Чаш-оол болгаш өске-даа активчилерни кожуундан келдирткен. Чеде берген бис.

Район төвүнге улуг митинг болган. «Фашистиг Германия чылча шаптырган. Берлин дүшкен» деп, кожуун даргазы эш Кызыл-оол чугаалаан. Ындыг байырлыг чүве кайда боор. Ол сагыштан уттундурбас хүннерде чер-черге митинг хуралдар болгулаан. Улус чон байырлап турган.

М. МААЖЫК.

Маадырларга тураскааткан

Усть-Орда бурят национал округтуң Аларск районунуң төвү — Кутулик суурнуң чаа кудумчуларының бирээзинге Искандер Рысымятовтуң адын тывыскан. Ажылчы чоннар депутаттарының суур Советди гитлержи эжелекчилерге удур тулчуушкуннарга маадырлыы-биле өлген боттарының чаңгыс чер-чуртуунуң тураскаалын моңгежидер сорулга-биле ындыг шиитпирин хүлээп алган.

Дайын эгелээринің муриуу чарында Рысымятовту кожазында Баяндаев аймактың комсомол райкомунуң секретарынга соңгаан. Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээри билек Рысымятов фронтуже баштай аттанганнарның бирээзи болган. Адыгжы полктуң комсомолчулары ону бодунуң баштыңынга соңгуп алганнар. Дайынчы шылгаралы дээш ол Ада-чурттуң Улуг дайынының ордени болгаш «Эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медальбиле шаннаткан. 1944 чылдың күзүнүнде ол тулчуушкунга өлүткен.

Округтуң ажылчы чоннары Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга амы-тынын берген чаңгыс чер-чурттуларының дугайында тураскаалды камныг кадагалап турарлар. Совхозтарның бирээзин бурят улустуң алдарлыг оглу Совет Эвилелиниң Маадыры гвардейжи полковник Владимир Борсоевтың ады-биле адаан турган. Братск далайының чанында чаа тургустунган суур Совет Эвилелиниң Маадыры Егор Быковтуң адын эдилей берген. Округ төвү — Усть-Ордынскиде болгаш Кутулик суурнуң кудумчуларында ол-ла округ чурттуг Совет Эвилелиниң Маадыры Андрей Чумаков болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга партизан турган Иннокентий Агутов аттыг кудумчулар бар.

Л. ПАВЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Усть-Орда бурят национал округ

Көдээ планетарий

Агинск бурят национал округтуң Могойтуй суурунда ажыттынган планетарий улустуң сонуургалын чаалап алган. Ону РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, дайынның хоочуну, ында ортумак школаның география башкызы В. Р. Гласконуң удуртулгазы-биле элээди класстың өөренгичилери тургускан. Көдээ планетарийни ам безин чээрби муң кижи көргеп. Ында лекторий ажылдап турар болгаш этистиг темага диспуттарны эрттирип келген. Фашизмни тиилээниниң 30 чыл болур оюнга алдар болдурган «Истээшкин—30» деп операцияга школаның комсомолчулары болгаш пионерлери киржип турар.

Б. РАБДАНО,
СЭТА-ның корр.

Агинск бурят национал округ

Ажыл-ишчи хүннерниң соонда арга-сыннар аяңнарынга селгүүстээрге, таан тааланчыг ийин.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Культура бажыңнарының көрүлдези

АРГА-ХЕВИРЛЕРНИ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

Көдээниң ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазын улам экижидерин партияның XXIV съезидинге чугула сорулга кылдыр санаан. Боже угланган янзы-бүрү арга-хевирлиг ажылдарны чер болганда калбартып чорудуп турар. Көдээниң культура бажыңнарының бүгү-эвилел көрүлдези бо чылдың декабрьга чедир үргүлчүлээр.

Республиканың бүгү культура бажыңнары-биле бир дөмей, Эрзиниң культура бажыңнары ук көрүлдеге идепкейлиг киржип турар. Районда оргкомитетти тургускан. Көрүлденің негелдеринин чер болганда таныштырган. Тустус культура бажыңнары ажылды чорудуп турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга фашистиг Германияны чылча шапканының 30 чылынга уткуштур «Кым-даа, үүү-даа уттундурбаан» деп кыйтыгыр-биле бот-тывынгыр уран үүл көрүлдези чоруп турар. Ол көрүлдеге Эрзин суурнуң аңгы-аңгы организациялары, Бай-Даг, Булун-Бажы, Нарын, Морен суурларның агитквартиралары киржип турар.

Районнуң хөрээженнер чөвүлели «Кижи бол» деп аас журналының сценарийин тургускаш, культура бажыңнарынче тараткан. Хөрээженнер чөвүлелиниң кежигүнери Нарын, Бай-Даг суурларга аас журналын эрттиришкен.

Культура бажыңнары боттарының ажыл-чорудулгазын чугула болуушкуннар-биле хөлбап турар. Эрткен күзүн совет-моол найырал айының үезинде аңаа тураскааткан солун хемчегларни хөйнү чоруткан.

Амгы үеде районнуң Культура бажыңнарында ажыл-иш хайныышкыныг. Бай-Дагның Культура бажыңының иштики дерилгези багай эвес. «Күш-ажылчы алдарның мурнакчылары», «Чечектел-ле, төрээн Тывам» дээш өске-даа булуннар, стендилер көрүштүг. Шин бөлгүмүнүң ажылы эки чоруп турар. Культура бажыңының директору Клара Чопуй шин бөлгүмүн удуртқан, С. Пюрбюнүң «Кожалар» деп шинизин белеткеп турар.

Нарынның көдээ Культура бажыңында (директору Ч. Шинин) уруглар-биле ажыл эки. Школада хоочун башкылар К. Нурзат, А. Самбуу, Б. Сенгүн олар-биле ужуражыышкын кежээзи болган. Культура бажыңының ажылдакчылары-биле башкылар «Мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп кежээни солун эрттирген. Он алды харлаан школачыларга паспорттарны тыпсып, эргелээлгелерге хамаарышкан чагыг-сүмелерни берген.

«Профессияларже аян-чорук» деп чоокта чаа болган кежээ база уттундурбас. Школа доозукчуларына аңгы-аңгы профессиялар дугайын таныштырып чугаалаан. Тракторист А. Маажый, агроном К. Баандай, чоланчы Э. Кежиктей, саанчы Н. Бархөө мергежилиниң дугайын сонуургаткан.

Мөреннин Культура бажыңы суурда агитквартиралар-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. Агитквартира бүрүү кандыг-бир солун кежээни Культура бажыңына эрттиргеш, концертти көргүзер. Культура бажыңының директору А. Намдак агитквартираларда шин бөлгүмнерин удуртып турар.

Районнуң көдээ культура бажыңнарының ажылында чамдык эки талалар турза-даа, чедир көрдүмзэн үүлдер база эвээш эвес. Бөлгүмнерниң саны эвээш, уруглар-биле ажылды чер болганда-ла таарыштыр тургуспаан. Культура одаглары кылып чорудуп турар ажылдарның планнарын, сценарийлерин кадагалап шыгжавайн турар.

Көдээ ишчилериң культура хандырылгазын экижидери көрүлдеде чугула негелдеринин бирээзи. Агитация-уран үүл бригадалары малчыннарже үнүүшкүннерни чорудуп-даа турар болза, малчын бригадаларны, фермаларны шуут шефке алган таварылга чок.

А. ОНДАР,
Культура министерствозунуң методизи.

САЛБЫРНЫҢ ТАЛАНТЫЛЫГЛАРЫ

Чөөн-Хемчик районнуң боттывынгыр коллективтеринде бо хүннерде уран үүл көрүлделери калбарган. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбыры безин суурнуң аныяктарының, ясли-садтың, контораның, школаның, көдээ Советтиң болгаш Ортаа-Тал сүтбараан фермазының 6 боттывынгыр коллективтеринге үстүп алган, уран талантыларын бараалгатканнар.

Уран үүл көрүлдезинин кол темалары — Тиилелгениң 30 чылы болгаш тоску беш чылдың доозукчу чылының күш-ажылынче чоннуң кадырлүүшкүнү, тура-соруу, чаагай үүле-херектери. Көрүлдеде киришкеннерниң арызында талантылыгларның кайызын ол дээр. Дора бүрүн чок ырлаар, шулүктээр, тапылаар кижилер хөй. Аныяктар коллективиниң ыраажызы Д. Куулар «Белек» деп ырны тергиин эки ырлап күүсеткен. Ортаа-Тал фермазының саанчы кыстарының ансамбли композитор Г. Покрасстың «Чарлыышкын», бот-тывынгыр композитор М. Кертик-оолдуң «Мөөр чычаан» деп ырларын хөй үннерге болгаш бот-тывынгыр чогаадыкчы арга-биле сценажыдып күүсеткенин чок магадаан. Ол ышкаш аңчы К. Ооржактың сыгыды, 74 харлыг О. Мөңгениң игилге ойнаары, М. Кенин-Лопсанның «Эки турачының авазы» деп шулүүн саанчы М. Бак-Кыстың номчааны шулүктүң утказын уран номчулганын күжү-биле каракка көстүп кээр кылдыр көргүзүп шыдааны мактанчыг. Ак-Тараалардың өг-бүлезинин шоодуглуг кожамыктарының утка-шынарлыы, ук кожамыктарны чогаадыкчы тургузуп алганы солун болбас аргажок.

Бора-тайгажыларның уран үүл көрүлдезинин база бир онзагай талазы көрүлдеден көрүлдеге чедир кижилерниң ажыл-ишке бүдүрүкчүлүүн, корум-чурумун сагыыры болур. Кандыг-бир кижи арагалаар, чурум үрээр таварылга турар болза, ук кижинин хамаарышкан коллективиниң көрүлдеге шынарын кудуладыр негелделиг. Эрткен чылгы уран үүл көрүлдезинден бо көрүлдеге чедир алды коллективке арагалаар, ажыл кылбас кижилер чок болганы көрүлденин негелдезинин кол чери болуп, чаа болгаш эгелекчи үүл болуп турар.

Чедишкиннер-биле чергелештир көрүлденин четпес талаларын база демдеглээр апаар. Кайы-даа коллективте хогжум болүү чок, үүле 3 демир-хомус, чангыс димби, бир баяндан өске хөгжум херектеринин аймаа көзүлбээн. Бора-тайгажылар уран үүлге ынак, аңаа киришпейн турар кижилер чок деп санап болур. Ол хирезинде клувунда хөгжүм аймаандан үүле чангыс баяндан өске чүү-даа чок, клубтун дериг-херектери чедимче чок, көргүзүг агитациязын шевергин кылып албаан, бора-бүдүн байдалда турары хомуданчыг.

Бора-тайгажыларның 6 коллективтериниң концертинге 171 кижи киришкен. Ол ышкаш көрүлдеге салбырның бүгү удуртукчулары киржип турары черле эки. Көрүлденин түнелинде бирги черни Ортаа-Тал фермазы-биле ортумак школа коллективтери үлешкен.

Д. ШАКТАР,
Улусчу чогаадылга бажыңының методизи.

Бөгүн ЧУВИНСКАЯ ПРАВДАДА

● «Апрель 19— коммунистиг субботник хүнү». Шалыпчы ёзу-биле ажылдаар. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка митинг.

● «Мергежил көргүзүү». Кызыл хоорайның ТЭ-48-зиниң тудугжуларының конкурузунуң дугайында А. Бонинниң репортажы.

● «Эрес-маадырлыг чорукче кыйгырыг...» Кызыл хоорайда комсомол билеттериниң солуушкуну эгелээн дугайында репортаж.

● «Дагдыныычыларга — делгеи орук». С. Танхилевичиниң корреспонденциязы.

● «Мастер болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму». Тыва тудуг трестен корреспонденция.

● «Советтер болгаш амыдырал». Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Соединиң күүскомуунуң даргазы С. Амырбиттиң үүлү.

● «Бөмбүрзектиң судалы». Даштыкыда болуушкуннар дугайында будун арын.

● «Тиилелгениң 30 чылынга». Киевте мемориалдыг тураскаал. ПМА-ның корреспонденциязы.

● «Кижи болгаш бойдус». Тема зайы-биле чыгган материалдар.

Чурт иштинден болгаш даштыкыдан информациялар.

«Зарница»

Фашистиг Германияны тиилээнинден бээр 30 чыл болур оюнга тураскааткан «Зарница» деп шергжиткен маргылдааоюнну Улуг-Хем районнуң Чааты ортумак школазынга организастап эрттирген. Аңаа 4—10 класстарның өөренгичилери киришкен. Түнелинде бирги черни 9 «а» класс, ийиги болгаш үшкү черлерни 7 «а», 5 класстар эзлээн.

Өөренгичилер С. Дондай, Д. Маңды, Н. Төмүр-оол, С. Сендип, Д. Норбу эң часпас адыгжылар болганнар. Оларга «Аныяк адыгжы» деп атты тывыскан.

В. БИЧЕ-ООЛ.

Телевидение

МАРТ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Бистиң аргавыста экизин». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Өөнүт.
9.20—«Орус поэзия музыкада».
10.20—«Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнден». «Дайынга төөгүлүг өскерилге». Дамчыдылганы төөгү эртемнериниң доктору Г. А. Куманаев эрттирер.
10.50—«Лев Толстой». (Чогаалчының бижиткен үүү).
11.30—«Шерифтиң дыштаныр хүнү». Мультфильм. Өөнүт.

КЫЗЫЛДАН

11.50—Медээлер.

МОСКВАДАН

12.00—«Орлёнок» телестудияның концерт залы». Өөнүт.
12.45—«Уттундурбас ужуражыышкыннар». Дамчыдылганы чогаалчы И. Осипов эрттирер.
13.15—«Спортчу демдеглеелдер». Өөнүт.
13.35—«Чеве, уруглар!». Өөнүт.

КЫЗЫЛДАН

15.35—Уруглларга. Мультфильм.
15.45—«Экранда кинокомедия». «Пар чаажыктырыкчызы кыс». Өөнүт.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер (орус дылга).
18.10—Уруглларга. Мультфильм.
18.15—«Улусчу контроль». Дамчыдылга.
18.45—Телемедээлер.
19.00—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.05—«Чеве, уруглар!» Өөнүт.
21.05—«Экранда кинокомедия». «Пар чаажыктырыкчызы кыс». Өөнүт.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргээр, чөөн районнарга хар чаар, барыын районнарга чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хат кошкаандан ой-тавынга чедер. Агаарның температураза барыын районнарга 2-7, өскелеринге 8-13 градус соор.

Кызылга бүргээр, быскан хар чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хат кошкаандан ой-тавынга чедер. Агаарның температураза 8-10 градус соор.

Автооруктарга көстүү 2-4 километр болур.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

кинотеатрларда

МАРТ 4-ТЕ

«НАҢЫРАЛ»: «Ынакшааннар дугайында романс» (2 серия-зы кады), 11.00, 13.30, 16.00, 18.30, 21.00, «Каткының чажыттарының дугайында» 9.50, «Верий кварталының аялгалары» (Биче залга) 13.40, 16.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Эң-не күштүг» 9.10, 10.55, 14.20, 16.05, «Хоглуг Жабокричилер» 12.40, 17.50, «Оожум Дон» (2-ги, 3-кү сериялы) 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оожум Дон» (1-ги сериязы) 14.30, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кожер цирк» 15.00, «Элезиниг уургайларының генералдары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Алдын дулгүүр» 16.30, «Баштайгы рейс, соолгу рейс» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 16455. ЧАГЫГ № 119.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС —00295.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1).